

Sleutelpersonen en de preventieve aanpak van radicalisering

Samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten binnen een interactieve beleidsaanpak

Student: Annette Bekker
Studentnummer: 4142942
Begeleider: J. Castillo Guerra
Datum: 5 november 2018
Aantal woorden: 23.313

Samenvatting

Jihadistische radicalisering wordt gezien als een ernstig probleem en de samenwerking tussen gemeenten en sleutelpersonen is een belangrijk middel om dit tegen te gaan. Er zijn echter veel vragen omtrent deze methode onbeantwoord. Zo is niet helemaal duidelijk wat sleutelpersonen zijn en wie voor deze functie in aanmerking komen. Ook is het de vraag welke belangen een rol spelen en welke verwachtingen gelden over en weer. Hoe kan de rol van sleutelpersonen en die van gemeenten concreet vorm krijgen? Aan de hand van de theorie van Pröpfer en Steenbeek (2001) over een interactieve beleidsaanpak onderzoeken wij dit vraagstuk binnen een specifieke case die zich voor heeft gedaan bij de gemeente Nijmegen. De resultaten bestaan enerzijds uit een beschrijving van het instrument sleutelpersonen en daarnaast zijn er tien aandachtspunten geformuleerd die bij de implementatie van het instrument sleutelpersonen van belang kunnen zijn.

Verklaring van eigen werk

Hierbij verklaar en verzeker ik, Annette Bekker, dat voorliggende eindwerkstuk getiteld *Sleutelpersonen en de preventieve aanpak van radicalisering*, zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen dan die door mij zijn vermeld zijn gebruikt en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken – ook elektronische media – is genomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden.

Nijmegen, 3 oktober 2018

Hereby I, Annette Bekker, declare and assure that I have composed the present thesis with the title *Sleutelpersonen en de preventieve aanpak van radicalisering*, independently, that I did not use any other sources or tools other than indicated and that I marked those parts of the tekst derived from the literal content or meaning of other Works – digital media included – by making them known as such by indicating their source(s).

Nijmegen, 3 October 2018

Inhoudsopgave	p.
1. Inleiding	7
1.1. Aanleiding	
1.2. Probleemstelling	
1.3. Doelstelling	
1.4. Vraagstelling	
1.5. Onderzoeksmethoden	8
1.6. Opbouw	9
2. Interactief beleid	10
2.1. Inleiding	
2.2. Een alternatieve beleidsaanpak	
2.3. Interactief beleid	
2.4. Het afwegingskader	
2.5. Hypothesen	11
2.5.1. Reële verwachtingen	
2.5.2. Complexe problematiek geen bezwaar	
2.6. Conclusie	12
3. Het afwegingskader	13
3.1. Inleiding	
3.2. De inhoudelijke problematiek	
3.3. De betrokken actoren	
3.4. De doelstellingen	
3.5. De kernvoorwaarden	
3.5.1. Openheid	14
3.5.2. Duidelijkheid (vooraf) over de rol en inbreng van de actoren	
3.5.3. Meerwaarde van participatie	
3.5.4. Constructieve relatie	
3.5.5. Geschikte problematiek	
3.5.6. Voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen	15
3.6. De bestuursstijlen	
3.7. De toepassing van het afwegingskader	
3.8. Conclusie	
4. Radicalisering	16
4.1. Inleiding	
4.2. Radicalisering	
4.3. Het radicaliseringsproces	
4.4. Radicaliseringsbeleid	18
4.5. Conclusie	19

5. Het instrument sleutelpersonen	20
5.1. Inleiding	
5.2. Sleutelpersonen in de literatuur	
5.3. Methoden en sleutelpersonen	
5.3.1. Bondgenoten-aanpak	21
5.3.2. BOUNCE	
5.3.3. Brug Over	
5.3.4. Vechten voor vrede – SPIOR	
5.3.5. Scholten en Partners	22
5.3.6. Amsterdam	
5.3.7. Signaleringsinstrument	
5.4. Sleutelpersonen in de zorg	23
5.5. Conclusie	
6. Casestudie	24
6.1. Inleiding	
6.2. De casestudie	
6.3. Het project	
6.4. De ervaringsdeskundigen	25
6.5. De projectleider van het SMN	
6.6. De medewerkers van de gemeente	26
6.6.1. De medewerker Maatschappelijke Ontwikkeling	27
6.6.2. De medewerker Veiligheid	29
6.6.3. De medewerker Wijkmanagement	30
6.7. De sleutelpersonen	
6.7.1. Interview sleutelpersoon 1	31
6.7.2. Interview sleutelpersoon 2	32
6.7.3. Interview sleutelpersoon 3	33
6.7.4. Interview sleutelpersoon 4	34
6.7.5. Interview sleutelpersoon 5	
6.7.6. Interview sleutelpersoon 6	36
6.8. Conclusie	38
7. Beleidssituatie	39
7.1. Inleiding	
7.2. De inhoudelijke problematiek	
7.2.1. Achtergrond bij de problematiek	
7.2.2. Typering van de problematiek	
7.3. De betrokken actoren	40
7.3.1. De mogelijke betrokken actoren	
7.3.2. De visies op de problematiek	41
7.3.3. Betrokkenheid en belangen	
7.3.4. Opvattingen en argumentaties	42
7.4. De doelstellingen	43
7.5. De kernvoorwaarden	

7.5.1.	Kernvoorwaarde 1: openheid	
7.5.2.	Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid vooraf over de rol en inbreng van de actoren	
7.5.3.	Kernvoorwaarde 3: de meerwaarde van participatie	
7.5.4.	Kernvoorwaarde 4: Constructieve relatie	45
7.5.5.	Geschikte problematiek	
7.5.6.	Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen	
7.6.	Conclusie	46
8.	Bestuursstijlen	47
8.1.	Inleiding	
8.2.	De verschillende bestuursstijlen	
8.3.	De bijpassende bestuursstijlen	48
8.3.1.	Maatschappelijke Ontwikkeling	
8.3.2.	Veiligheid	49
8.4.	Conclusie	
9.	Analyse en conclusies	50
9.1.	Inleiding	
9.2.	Het instrument sleutelpersonen	
9.2.1.	Kandidaat sleutelpersonen	
9.2.2.	Functies van sleutelpersonen	51
9.2.3.	Implementatiefasen	52
9.3.	Aandachtspunten bij de methode	
9.3.1.	Problemen bij het begrip sleutelpersonen	
9.3.2.	Wantrouwen onder de gemeenschap	53
9.3.3.	Loyaliteitskwesties	
9.3.4.	Gelijkwaardigheid en wederkerigheid	
9.3.5.	Strategie bepalen	54
9.3.6.	Toepassing van de implementatiefasen	
9.3.7.	Ontwerp van een interactieve beleidsaanpak	
9.3.8.	Doelstellingen van de aanpak	55
9.3.9.	Kernvoorwaarden	
9.3.10.	Passende bestuursstijlen	56
9.4.	Samenvatting	57
9.5.	Recente publicatie ESS	
9.6.	Reflectie	58
10.	Bronnen	59

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Tijdens mijn stage heb ik onderzoek gedaan naar sleutelpersonen¹ en de samenwerking tussen hen en de gemeente Nijmegen in de aanpak van radicalisering. Gedurende het onderzoek werd duidelijk dat de term sleutelpersonen een beladen begrip is en dat de instrumentele inzet ervan niet zonder problemen aangewend kan worden. Het is dan ook wenselijk om hierbij stil te staan en dit is aanleiding geweest voor dit scriptieonderzoek.

1.2. Probleemstelling

De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) beschouwen jihadisme als een substantiële dreiging voor de nationale veiligheid en voor de internationale rechtsorde. Het ministerie is daarom in 2014 gekomen tot het 'Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme'. Het doel van dit programma is de democratische rechtsstaat beschermen, de jihadistische beweging in Nederland verzwakken en de voedingsbodem voor radicalisering wegnemen. In een overzicht van maatregelen en acties uit het Actieprogramma wordt het versterken van bestaande netwerken van lokale en landelijke sleutelfiguren genoemd als één van de nieuwe maatregelen om radicalisering tegen te gaan (NCTV, Ministerie V&J, Ministerie SZ&W, 2014:17).

Het bovenstaande maakt duidelijk dat de inzet van sleutelpersonen en hun netwerken gezien wordt als een belangrijk instrument in de aanpak van radicalisering. Uit de publicaties wordt echter niet duidelijk wat er precies wordt verstaan onder de term sleutelpersonen of welke bijdrage sleutelpersonen concreet kunnen leveren. Er blijven vele vragen onbeantwoord, zoals wie kunnen bij dit instrument betrokken worden en wie niet, welke belangen spelen er een rol en bestaat hier een conflict tussen, welke verwachtingen gelden er voor de sleutelpersonen aan de ene kant en de overheid aan de andere kant? Ten behoeve van de onderbouwing van het radicaliseringbeleid is het wenselijk om hier meer zicht op te krijgen.

1.3. Doelstelling

Dit scriptieonderzoek wil in deze kennisbehoefte voorzien door het instrument sleutelpersonen aan een kritische beschouwing te onderwerpen. Het doel is het verhelderen van het instrument sleutelpersonen en het doen van aanbevelingen ten aanzien van de implementatie ervan. De wijze waarop gewerkt wordt om deze doelstelling te halen is door de toepassing van de theorie over een interactieve beleidsaanpak van Pröpper en Steenbeek (2001) op de casus.

1.4. Onderzoeksvraag

De centrale vraag van dit scriptieonderzoek luidt: *Wat zijn de aandachtspunten bij de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten in het kader van de aanpak van radicalisering binnen een interactieve beleidsaanpak?*

¹ Het begrip 'sleutelpersonen' is inwisselbaar met 'sleutelfiguren'

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Wat houdt de theorie van interactief beleid van Pröpper en Steenbeek in?
2. Op welke wijze kan de theorie van Pröpper en Steenbeek toegepast worden op de casus?
3. Wat houdt radicalisering in?
4. Wat wordt er verstaan onder het instrument sleutelpersonen in bestaande methoden?
5. Op welke wijze geven de interviews onder ervaringsdeskundigen kleur aan de elementen van het afwegingskader?
6. Hoe kan de gegeven beleidssituatie beschreven worden?
7. Welke bestuursstijlen passen bij de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeente?
8. Welke aandachtspunten en voorwaarden zijn van kracht bij een dergelijke implementatie?

1.5. Onderzoeksmethoden

Tijdens de stage heeft er literatuuronderzoek plaatsgevonden naar verschillende instanties die spreken over de inzet van sleutelpersonen binnen het kader van radicaliseringsbeleid. Deze gegevens zijn verwerkt in dit scriptieonderzoek. Zoals uit de probleembeschrijving naar voren is gekomen, is er bij het vooronderzoek geen duidelijk beeld ontstaan van de inhoud van het instrument sleutelpersonen.

Met oog op de beleidsproblematiek die centraal staat binnen dit onderzoek is er literatuuronderzoek gedaan naar radicalisering, de oorzaken en de aanpak ervan. Aan de hand van dit onderzoek zijn centrale begrippen gedefinieerd en is de benodigde achtergrond geschetst om de casus te kunnen bestuderen.

Om een concreter beeld te kunnen schetsen van het instrument sleutelpersonen heeft er literatuuronderzoek plaatsgevonden naar verschillende methoden waarbij sleutelpersonen een centrale rol spelen. Hiermee kon de beschrijving van het instrument sleutelpersonen worden uitgebreid. Het uitgangspunt van deze fase is de breedte op te zoeken.

In de volgende fase van het onderzoek wordt aan de hand van een casestudie de diepte opgezocht. Deze casestudie staat in het teken van een specifieke methode waarbij een samenwerkingsproject tussen lokale sleutelpersonen en de gemeente Nijmegen centraal staat. Hierbij zijn interviews afgenomen onder ervaringsdeskundigen.

Vervolgens heeft toegepast literatuuronderzoek plaatsgevonden door de theorie van Pröpper en Steenbeek (2001) *'De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders'* toe te passen op de casus. Het door hun aangeboden afwegingskader is vertaald en toegepast om de interviews te kunnen analyseren. Aan de hand van de daaruit volgende onderzoeksgegevens wordt de eerdere beschrijving van het instrument sleutelpersonen aangevuld en de elementen uit het afwegingskader van Pröpper en Steenbeek kleur gegeven.

Zo is het na de analyse van de casestudie mogelijk om de beleidssituatie nader in kaart te brengen en passende bestuursstijlen voor te stellen. Ten slotte worden dan aan de hand van de onderzoeksgegevens het instrument sleutelpersonen beschreven en ook een aantal aandachtspunten bij de methode uiteengezet.

1.6. Opbouw

De opbouw van dit verslag correspondeert met de geformuleerde deelvragen. In het tweede hoofdstuk komt de theorie van Pröpper en Steenbeek (2001) over een interactieve beleidsaanpak aan bod en in het derde hoofdstuk gaan we dieper in op hun afwegingskader. In het vierde hoofdstuk gaan we in op de inhoudelijke problematiek van radicalisering gezien vanuit overheidsperspectief. Daarnaast gaan we in op de relatie tussen de instanties die betrokken zijn bij de aanpak van radicalisering. In het vijfde hoofdstuk kijken we naar aantal methoden waarbij sleutelpersonen een belangrijke rol innemen. Het zesde hoofdstuk staat in het teken van de casestudie. In het zevende hoofdstuk komen de resultaten van de analyse van de onderzoeksgegevens samen in de beschrijving van de beleidssituatie. In het achtste hoofdstuk worden bijpassende bestuursstijlen gekozen. In het concluderende hoofdstuk sluiten we af door antwoord te geven op de onderzoeksvraag en te reflecteren op het onderzoek.

2. Interactief beleid

2.1. Inleiding

Het perspectief van waaruit de bestudering van de casuïstiek plaatsvindt, wordt bepaald door de theorie over een interactieve beleidsaanpak van Pröpper en Steenbeek (2001) *'De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders'*. In dit hoofdstuk wordt uitleg gegeven over deze theorie. Daarbij kijken we ook naar enkele hypothesen die van belang kunnen zijn bij de zoektocht naar relevante aandachtspunten bij de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten binnen een interactieve beleidsaanpak. Eerst kijken we naar de wijze waarop een interactieve beleidsaanpak verschilt van andere benaderingen.

2.2. Een alternatieve beleidsaanpak

De theorie over een interactieve beleidsaanpak kan onderscheiden worden van een klassieke beleidsbenadering. Bij de klassieke benadering gaat er vooral aandacht uit naar het beleidsproces, maar staan ze weinig stil bij de communicatieprocessen die beleid participatief maken. Hierdoor is er weinig aandacht voor bijpassende bestuursstijlen. Een netwerkbenadering, zoals in het geval van een interactieve beleidsaanpak, besteedt hier uitgebreider aandacht aan (De Bruijn, 2008:300). Het afwegingskader dat Pröpper en Steenbeek (2001) aanreiken, lijkt bijzonder bruikbaar omdat dit een breed perspectief biedt. Zo kan er aan de hand van dit afwegingskader verscheidene aspecten van de casus onderzocht worden, zoals de inhoudelijke problematiek, de visies van de betrokken actoren ten aanzien van de problematiek en beoogde samenwerking, de doelstellingen daarbij, de kernvoorwaarden bij een interactieve beleidsaanpak en passende bestuursstijlen. Naar verwachting kan er door deze elementen nader te analyseren en tegen elkaar af te wegen zicht komen op complicaties. Als er bijvoorbeeld niet voldaan wordt aan de criteria van een geschikte problematiek, kan dit wijzen op relevante aanknopingspunten. In dit geval dient men de vraag te stellen of dit een belemmering vormt voor de methode of niet.

2.3. Interactief beleid

In een interactieve beleidsaanpak betreft een overheid burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven of andere overheden bij het beleid om met hen tot de voorbereiding, bepaling, de implementatie en uitvoering of evaluatie van beleid te komen (Pröpper & Steenbeek, 2001: 15; 48). Als sleutelpersonen en gemeenten een samenwerkingsrelatie aangaan, kan er dus gesproken worden van interactief beleid. De manier waarop een interactieve beleidsaanpak vorm krijgt, is per situatie anders. Pröpper en Steenbeek presenteren een zogenaamd afwegingskader als een hulpmiddel waarmee een interactieve aanpak kan worden ontworpen, begeleid en geëvalueerd.

2.4. Het afwegingskader

Omdat de omstandigheden binnen elke situatie erg kunnen verschillen, is het de vraag in welke situatie welke aanpak geschikt is. Pröpper en Steenbeek presenteren een zogenaamd afwegingskader als hulpmiddel waarmee een interactieve aanpak ontworpen, begeleid en geëvalueerd kan worden (2001: 16-18). Aan de hand van dit afwegingskader kan de beleidssituatie in kaart worden gebracht, passende bestuursstijlen en een plan van aanpak worden gekozen. Soms komt er pas tijdens het traject zicht op bepaalde aspecten van het afwegingskader, dus het proces

kan lineair verlopen, maar ook iteratief plaatshebben. In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op dit afwegingskader.

2.5. Hypothesen

Op basis van concrete resultaten van onderzoeken naar methoden bij interactief beleid zoals genoemd in Pröpper en Steenbeek (2001:25-6) zijn met oog op dit onderzoek hypothesen geformuleerd die van toepassing zouden kunnen zijn op de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeentelijke overheden in de aanpak van radicalisering.

2.5.1. Reële verwachtingen

De eerste hypothese hangt samen met de mate waarin sprake is van een reële visie ten aanzien van de interactieve aanpak. Onderzoek laat zien dat een interactieve beleidsaanpak niet zonder meer geschikt is om wantrouwen onder de bevolking weg te nemen (Mazmanian en Nienaber, 1979). Om dit wantrouwen te vervangen door vertrouwen dient de beleidsplanning gericht te zijn op de lange termijn. Als dit een doel is van de inzet van sleutelpersonen dient men hier dus rekening mee te houden.

Ten tweede is een interactieve beleidsaanpak het niet geschikt om lastige groepen of tegenstanders stil of mee te krijgen (Buck en Stone, 1981). Dit is relevant als er gewerkt wordt met mensen die vatbaar zijn of reeds in de ban zijn van radicalisering. Wantrouwende burgers of zelfs geradicaliseerden zullen niet als een blad van een boom omslaan zodra zij meer betrokken worden bij het gemeentelijke beleid. Dit moet dan ook niet een doel zijn van de inzet van sleutelpersonen binnen een interactieve aanpak. In plaats daarvan zijn meer bescheiden doelen geschikter, zoals het wegnemen van het taboe op radicalisering of het vergroten van de kennis hierover.

Ten derde wijst Van de Ven (1980) er op dat als je burgers vraagt naar hun problemen, dit het risico schept van (valse) verwachtingen, alsof er ook werkelijk iets aan deze problemen gedaan zal worden. Het aanhoren van de problemen van burgers wekt al snel de suggestie dat deze problemen ook zullen worden opgelost. Hier dient men bij het aangaan van samenwerking tussen sleutelpersonen rekening mee te houden.

2.5.2. Complexe problematiek geen bezwaar

Uit onderzoek blijkt dat het goed mogelijk is om met burgers in gesprek te gaan over onderwerpen waarvan aanvankelijk gedacht wordt dat ze te abstract of complex zijn. Aan de hand van zijn onderzoek concludeert Illeris (1983) zelfs dat de inbreng van burgers van hoge kwaliteit is. De complexe aard van de problematiek van radicalisering is dus niet bij voorbaat een bezwaar. Met oog op onze casus is het echter wel de vraag of deze hypothese ook geldt als de deelnemers niet in hun eerste taal kunnen spreken en misschien onvoldoende vaardig zijn om zich goed uit te kunnen drukken. Om als intermediair te kunnen dienen zijn uitdrukkingsvaardigheden en in het bijzonder mondelinge spreekvaardigheid van belang om spreekbuis te kunnen zijn.

2.6. Conclusie

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden wat bedoeld wordt met interactief beleid. In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op het afwegingskader van Pröpper en Steenbeek (2001). Het afwegingskader neemt een centrale plek in binnen dit onderzoek en dient als leidraad om de casus te onderzoeken. De aangehaalde hypothesen verwijzen naar mogelijke aandachtspunten bij de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten, zoals het hanteren van reële verwachtingen en de verwachting dat de ingewikkelde problematiek van radicalisering bij voorbaat geen belemmering hoeft te vormen voor een waardevolle bijdrage van de sleutelpersonen.

3. Het afwegingskader

3.1. Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk is uitleg gegeven over de theorie van Pröpper en Steenbeek (2001). Daarbij is duidelijk geworden dat aan de hand van hun afwegingskader de beleidssituatie in kaart kan worden gebracht. Hierbij wordt er gekeken naar de beleidssituatie, de te overwegen bestuursstijlen en het ontwerp van een plan van aanpak. Als eerste kijken we naar de beleidssituatie, die verdeeld is onder verschillende elementen, namelijk (a) de inhoudelijke problematiek, (b) de betrokken actoren, (c) de doelstellingen en (d) de kernvoorwaarden voor het beleid.

3.2. De inhoudelijke problematiek

Als eerste is het bij het schetsen van de beleidssituatie van belang om zicht te hebben op de aard van de problematiek en de oorzaken ervan. Pröpper en Steenbeek (2001) hebben een lijst opgesteld van mogelijke kenmerken van de beleidsproblematiek dat gebruikt kan worden om de problematiek te beschrijven. Hier vallen we bij het hoofdstuk over de beleidssituatie op terug. De problematiek die centraal staat binnen dit scriptieonderzoek is radicalisering. In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op de problematiek.

3.3. De betrokken actoren

Het tweede element van de beleidssituatie zijn de betrokken actoren. De betrokken actoren zijn het bestuur en de participanten. Wie deel uitmaken van het bestuur hangt af van het perspectief dat ingenomen wordt. Ook participanten kunnen een eigen beleid hebben en zo de rol van bestuur op zich nemen. In dit onderzoek verstaan we onder het bestuur de betrokken medewerkers van de gemeente. De sleutelpersonen en externe partijen worden beschouwd als participanten. In de casus wordt dieper ingegaan op de interne en externe actoren bij het beleid en hoe zij tegen de beleidsproblematiek aankijken en wat hun betrokkenheid, belangen en doelen zijn. Ook wordt er gelet op de kansen op constructieve samenwerking tussen de actoren en mogelijke motieven om wel of juist niet te participeren. Blijkens de resultaten van het onderzoek zal duidelijk worden dat dit element veel overlap vertoont met verschillende kernvoorwaarden.

3.4. De doelstellingen

Met de doelstellingen worden niet zozeer de inhoudelijke doelen bedoeld die gericht zijn op het oplossen van de beleidsproblematiek, maar de doelstellingen van het interactieve traject in zijn geheel. Pröpper en Steenbeek (2001) onderscheiden tien doelen. Een voorbeeld is “de inhoudelijke verrijking van het beleid, de verbetering van het beleidsproces of de verbetering van de samenwerking met externe partijen” (29). Dit lijkt op het eerste gezicht misschien een vanzelfsprekend doel bij een samenwerking, maar het bieden van inspraakmogelijkheden of het betrekken van externe partijen kunnen ook deel uitmaken van symbolisch beleid.

3.5. De kernvoorwaarden

Het vierde element dat deel uitmaakt van de beleidssituatie zijn de kernvoorwaarden voor een interactieve beleidsaanpak. Hoewel de context van elke situatie verschillend is, onderscheiden Pröpper en Steenbeek (2001) een aantal voorwaarden die passen bij een interactieve beleidsaanpak.

De aanwezigheid ervan werkt stimulerend voor interactief beleid en het ontbreken ervan werkt tegen. Het zijn dus voorwaarden om de gestelde doelstellingen binnen een interactieve beleidsaanpak te bereiken. De zes kernvoorwaarden worden hieronder apart behandeld:

3.5.1. Openheid

Met openheid wordt bedoeld dat de inhoud van het beleid niet vast staat, zoals wanneer het bestuur reeds besluiten heeft genomen en er eigenlijk geen ruimte is om te onderhandelen, maar ruimte is gelaten om het beleid vorm te geven. Openheid verwijst ook naar de houding van de actoren. Het getuigt van openheid als zij niet een onveranderlijke opstelling of opvattingen hebben. Verder betekent openheid dat het bestuur en de participanten over en weer invloed willen delen en ook inzicht kunnen geven in de afweging van besluiten en het beleidsproces.

3.5.2. Duidelijkheid (vooraf) over de rol en inbreng van de actoren

Met duidelijkheid over de rol en inbreng van het bestuur en die van de participanten wordt bedoeld dat het bestuur zich ervan bewust is welke uitkomsten van het project het boogt, welke rol het zelf wil spelen en welke rol het de participant wil toebedelen. Verder wordt de aanpak bevorderd door eenduidig optreden naar buiten toe en met zo min mogelijk meningsverschillen, zodat hier geen verwarring over kan ontstaan.

3.5.3. Meerwaarde van participatie

De meerwaarde van participatie houdt in dat het bestuur bepaalde verwachtingen heeft van de participanten, zoals het leveren van een bijdrage in de vorm van een eigen beleidsinspanning of het aanreiken van relevante en ontbrekende kennis, het leveren of vergroten van steun of draagvlak voor de inhoud of het proces van beleid, een verbetering kunnen aanwenden van de verhoudingen en de communicatie of het verbeteren van het politieke systeem. De participanten dienen in staat en bereid te zijn deze bijdrage te leveren, zodat hun inbreng van meerwaarde is voor het beleid.

3.5.4. Constructieve relatie

Een constructieve relatie betekent dat het bestuur en de participanten bepaalde doelstellingen willen realiseren en daarbij afhankelijk zijn van elkaar. De relatie is hechter als de partijen elkaar echt nodig hebben. Daarnaast moeten de belangen tegenstellingen beperkt, overbrugbaar of uitruilbaar zijn. Ook moet de relatie samenwerking toestaan en werkbaar zijn. Helpend daarbij is een reeds bestaande samenwerkingsverband of -verleden.

3.5.5. Geschikte problematiek

De geschikte problematiek betekent dat de problematiek niet zodanig urgent is dat er direct beslissingen moeten worden genomen of moet worden opgetreden, maar dat er voldoende tijd is om te overleggen. De aard van de problematiek werkt stimulerend als het wel hanteerbaar is, maar onvoldoende is uitgekristalliseerd (er zijn bijvoorbeeld nog vragen over de oorzaken of oplossingen voor het probleem), zodat het een meerwaarde is om externe actoren bij het beleid te betrekken. De hanteerbaarheid betekent ook dat de problematiek de competentie van het bestuur niet te boven gaat, het probleem kan worden afgebakend van andere problemen en dat het probleem geen onderwerp is van een politieke strijd.

3.5.6. Voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen

Onder voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen wordt verstaan dat zowel het bestuur als de participanten voldoende mankracht, geld en anderen hulpmiddelen (denk aan ruimte of steun) ter beschikking hebben.

3.6. De bestuursstijlen

Naast de beleidssituatie beslaat het afwegingskader de passende bestuursstijl(en). Pröpper en Steenbeek (2001:47-67) beschrijven zeven bestuursstijlen die passen bij verschillende beleidssituaties. Er wordt ook wel gesproken van een participatieladder, waarbij per trede de invloed van participanten kleiner wordt. In meer interactieve situaties is er sprake van voldoende ruimte voor de participanten en per trede staat het bestuur dus in zekere mate invloed af. Een andere richtlijn is dat des te meer voldaan wordt aan de kernvoorwaarden, des te interactiever de bestuursstijl zal zijn. Aan de hand van deze rangorde onderscheiden Pröpper en Steenbeek vier interactieve stijlen, namelijk de faciliterende, de samenwerkende, de delegerende en de participatieve stijl. Daarnaast zijn der drie niet-interactieve: de consulterende, de open autoritaire en de gesloten autoritaire stijl.

3.7. De toepassing van het afwegingskader

Tijdens het onderzoek wordt ernaar gestreefd om de beleidssituatie zo compleet mogelijk in te kleuren. Daarbij gaat er bijzondere aandacht uit naar de betrokken actoren en de kernvoorwaarden voor interactief beleid. Bij de toepassing van het afwegingskader hebben we enkele onderdelen verder uitgebreid. Waar Pröpper en Steenbeek de focus leggen op het perspectief van het bestuur, verbreden wij dit perspectief door vooral ook in te gaan op het perspectief van de participanten. Daarnaast hebben we de eerste kernvoorwaarde 'openheid' uitgebreid door ook te kijken naar de transparantie naar derden toe.

3.8. Conclusie

In dit hoofdstuk zijn we dieper ingegaan op het afwegingskader dat gebruikt wordt om de casestudie te onderzoeken in het zesde hoofdstuk. In de daarop volgende hoofdstukken volgt het resultaat van de analyse van de gegeven die hieruit voortkomen. In het volgende hoofdstuk maken we een begin met het beschrijven van de inhoudelijke problematiek. De typering van de problematiek en de visies van de betrokken actoren vindt plaats in het hoofdstuk over de inkleuring van de beleidssituatie.

4. Radicalisering

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de problematiek van radicalisering. Daarnaast wordt de relatie tussen enkele betrokken overheidsinstanties, onderzoekscentra en belangenorganisaties duidelijk, door te kijken naar de zogenaamde kennisfunctie op het gebied van sociale stabiliteit, waar de problematiek van radicalisering onder valt.

4.2. Radicalisering

Uit de benadering van de Nederlandse overheid blijkt dat jihadistische radicalisering een serieuze kwestie is. In het geval van jihadistische radicalisering vormt de ideologie van de radicale islam de basis om desnoods met uiterste middelen een samenleving tot stand te brengen die in lijn is met deze overtuiging. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) beschouwen jihadisme als een substantiële dreiging voor de nationale veiligheid en voor de internationale rechtsorde. Het ministerie is daarom in 2014 gekomen tot het 'Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme'. In een overzicht van maatregelen en acties uit het Actieprogramma wordt het versterken van bestaande netwerken van lokale en landelijke sleutelfiguren genoemd als één van de nieuwe maatregelen om radicalisering tegen te gaan (NCTV, Ministerie V&J, Ministerie SZ&W, 2014:17).

De NCTV definieert radicalisering als "het proces van groeiende bereidheid om de uiterste consequentie uit een denkwijze te aanvaarden en die in (geweld)daden om te zetten"(2016:6). Het radicale in 'radicalisering' kan dus verwijzen naar de aanvaarding van extreem gedachtegoed en/of naar de aanvaarding van het gebruik van geweld of het bedreigen van de rechtsorde om diep ingrijpende veranderingen in de samenleving te bewerkstelligen. Volgens deze definitie kan radicalisering leiden tot terrorisme, maar ook een kwestie zijn van achterblijvende maatschappelijke integratie. Hoewel radicalisering tegenwoordig sterk verbonden is aan religie, kan radicalisering verschillende groepen treffen, zoals rechts of links politieke activisten, milieu en dierenrechten activisten of religieus extremisme. In dit onderzoek gaat het om de laatste en dan in het bijzonder islamitisch gefundeerd extremisme.

4.3. Het radicaliseringsproces

Sinds 2004 is radicalisering niet meer weg te denken uit terrorismestudies en contraterrorismebeleid. Tussen 2004 en 2007 kreeg West-Europa te maken met zogenaamde 'home-grown terrorism'. Sindsdien kwamen er in West-Europese landen 'counter-radicalization programs', waarbij de term 'radicalisering' geïnstitutionaliseerd werd (Sedgewick, 2010). Vóór 2004 werd het echter ongepast gevonden om te spreken van achterliggende factoren van terrorisme, alsof het een excuus zou verschaffen voor de moord op onschuldige burgers (Kundnani, 2012). Maar de behoefte om in discussie te gaan over het proces dat voorafgaat aan de terreurdaad groeide. "Their [government officials] assumption was that knowledge of the 'indicators' of individual or group radicalisation would allow for the construction of an early warning system to detect theological violence" (Kundnani, 2012:6). Het idee was dat de term 'radicalisering' het mogelijk maakte om analyse te doen naar de wortels van jihadistische terrorisme en hier op in te springen door onderzoek te doen naar de zogenoemde 'indicatoren' van radicalisering en deze vervolgens te bestrijden.

Een onderzoek naar zulke indicatoren van radicalisering is dat van Slootman en Tillie (2006). Zij onderscheiden verschillende factoren die niet automatisch leiden tot radicalisering, maar een individu er wel meer ontvankelijk voor maken. De factoren worden geschaard onder vier dimensies, namelijk een religieuze, politieke, sociale en persoonlijke dimensie.

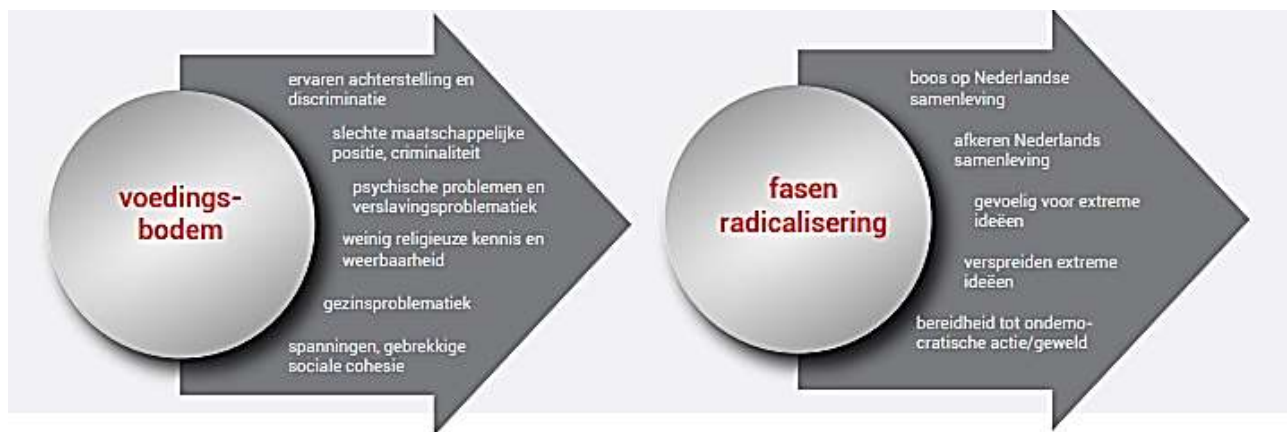
De eerste dimensie bestaat uit een orthodoxe geloofsvulling, zoals het hebben van een dichotoom wereldbeeld en het denkbeeld van de islam die bedreigd wordt, moreel superieur is en dat God ook op politiek terrein soeverein dient te zijn. De tweede dimensie bestaat uit het idee dat er door de politiek en in de maatschappij onrechtvaardig wordt omgegaan met moslims en dat de islam daardoor bedreigd wordt. Dit idee wordt gevoed door relatieve deprivatie, zoals gevoelens van achterstelling, behoefte aan rechtvaardigheid en onvrede en geen vertrouwen hebben in de politiek. Deze overtuigingen kunnen ertoe leiden dat desnoods uiterste middelen ingezet moeten worden om de islam te verdedigen en de utopie te realiseren. De derde dimensie heeft te maken met een behoefte aan zingeving, acceptatie, waardering en geborgenheid. Het risico op radicalisering is groter als er sprake is van een zoektocht naar identiteit, een gebrek aan acceptatie vertrouwen en steun, een gebrekkig zelfvertrouwen en eigenwaarde, segregatie en afstand tot de Nederlandse samenleving. Deze afstand kan bestaan uit het niet geaccepteerd voelen door de samenleving, het ervaren van een kloof tussen normen en waarden en het niet goed kunnen spreken van de taal of de tradities niet goed kennen. Ten slotte zijn er als vierde dimensie ook nog persoonskenmerken die mensen ontvankelijker maken voor radicalisering. Zo zijn jongeren ontvankelijker dan ouderen doordat zij meer in zoektocht zijn naar hun identiteit en Marokkanen en Turken zijn meer ontvankelijk, omdat zij vaker een moslimachtergrond hebben en eerder te maken hebben met (ervaringen van) achterstelling en discriminatie.

Hoewel de aanwezigheid van de hierboven genoemde factoren sommige individuen meer ontvankelijk maken voor radicalisering, is er het probleem dat deze factoren op grote groepen mensen van toepassing zijn, maar slechts enkelen daadwerkelijk radicaliseren. Van der Pligt en Koomen (2009) en Van den Bos e.a. (2009) proberen door middel van hun sociaal-psychologische benadering hier een oplossing voor te vinden.

In de eerste fase van het radicaliseringsproces vinden psychosociale processen plaats, waarbij het individu zich identificeert met een groep en de vergelijking maakt tussen de eigen groep en de andere groep. Hierbij worden sociale factoren ervaren als onrechtvaardig of als een bedreiging gezien en dit wordt gekoppeld aan negatieve emoties, zoals onzekerheid, angst, boosheid en afkeer. In een latere fase kunnen groepsprocessen en sociale factoren de radicalisering verder versterken. Een van de groepsprocessen die kan plaatsvinden is de sterke oriëntatie op de eigen groep en verwijdering van de groep die verantwoordelijk wordt gehouden voor de ervaren dreigingen en het versterken van wij-zij tegenstellingen. Door sociale factoren zoals beloning of steun of rolmodellen kan deze werking verder gestimuleerd worden. Ook de radicalisering van godsdienst of ideologie kan plaatsvinden onder invloed van de groep. Verder kan er sprake zijn van katalyserende factoren die radicalisering bevorderen, zoals geweldpleging tegenover mensen met wie het individu zich identificeert. Ten slotte spelen rechtvaardigingprocessen voor het gebruik van geweld een rol, zoals het dehumaniseren van tegenstanders en het voorkomen dat er geen andere middelen toereikend zijn dan terrorisme. Ook kunnen individuele factoren zoals het verlies van een naaste een triggerfactor zijn. Al deze ervaren onrecht, onzekerheden en bedreigingen kunnen gezien worden als aanleidingen tot het krijgen van radicalere denkbeelden. Deze denkbeelden kunnen bestaan uit het

“positiever oordelen over inhoudelijke aspecten van radicale gedachtegoeden, Nederlandse autoriteiten als minder legitiem ervaren, zich meer met hun groep afzetten tegen andere groepen in de samenleving (‘wij-zij’ denken), zich superieur voelen ten opzichte van anderen, en zich minder betrokken voelen bij de Nederlandse maatschappij” (Van den Bos e.a. 2009:i). De oorzaken van radicalisering worden ook wel de ‘voedingsbodem’ (Van der Pligt & Koomen, 2009) of de ‘drijvende krachten’ (Van den Bos e.a., 2009) van radicalisering genoemd.

Het radicaliseringsproces kan als volgt worden samengevat (Broekhuizen e.a., 2016:6):

4.4. Radicaliseringsbeleid

Vanaf 2013 zijn er veranderingen doorgevoerd op het gebied van integratiebeleid en de aanpak van sociale vraagstukken, zoals sociale stabiliteit en radicalisering. Bij de doorvoering van deze veranderingen werd het van belang geacht om ervoor te zorgen dat de opgebouwde netwerken niet verloren zouden gaan, maar dat de daar gelegen kennis toegankelijk zou blijven. De veronderstelling is dat in de bevordering van de sociale stabiliteit en daarbij ook de bestrijding van radicalisering een “up to date netwerk, interventies en interactie met verschillende (migranten) groeperingen en sleutelfiguren essentiële instrumenten [zijn]” (Asscher, 2014:3).

Een van de veranderingen bestond uit het beëindigen van de subsidieverlening aan het onafhankelijke kennisinstituut FORUM dat zich bezighield met multiculturele vraagstukken. Op basis van de verkenning naar de overdracht van de kennisfunctie door het ministerie bleek FORUM niet bij machte om invulling te geven aan de beoogde functie als kennismakelaar. De zogenaamde ‘kennisfunctie’ werd opnieuw ingericht en overgedragen aan het Verwey-Jonker Instituut, MOVISIE en de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS). Er werd een Meerjarenprogramma opgesteld met de bedoeling dat er producten worden geleverd als praktische handvatten voor bijvoorbeeld gemeenten.

Naar aanleiding van de transformatie van de eerder genoemde kennisfunctie hebben het Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN) en andere belangenorganisaties voor vluchtelingen en mensen met een migratieachtergrond aangeboden om een bijdrage te leveren in de gezamenlijke kennisfunctie. Zij onderschrijven dat zij “als maatschappelijke organisaties vertrouwen en gezag binnen grote delen van de gemeenschappen [genieten], met name ook onder hen die op grote afstand staan van de Nederlandse samenleving” (Charifi, 2014:1). Gemeenten hebben deze handreiking van belangenorganisaties aangenomen en hebben middels projecten invulling gegeven

aan de samenwerking tussen de gemeente en deze belangenorganisaties. Een voorbeeld van een dergelijk project waarbij sleutelpersonen werden getraind in de preventie van jihadistische radicalisering komt terug in de casestudie van dit scriptieonderzoek.

Gelet op de wijd uiteenlopende oorzaken van radicalisering, wordt de Nationale Contraterrorismestrategie gekenmerkt door een brede benadering (NCTV, 2016). Deze benadering bestaat uit preventieve, repressieve en curatieve maatregelen en zoals gezegd wordt er met verschillende partners samengewerkt, zoals lokale, nationale en internationale overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en sleutelfiguren. Het doel van de preventieve aanpak van radicalisering is het bijtijds opmerken van radicaliseringsprocessen bij groepen en individuen, het tegengaan van de voedingsbodem van en het versterken van de weerbaarheid tegen radicalisering, en voorkomen dat zij verder radicalisering of mogelijk zelfs terroristisch geweld plegen (NCTV, 2014).

Gielen (2015) beschrijft de rol van de gemeenten binnen de integrale aanpak van jihadisme. Zij hebben te maken met preventie (het voorkomen van sociale spanningen en radicalisering), repressie (het signaleren en de aanpak van geradicaliseerden en potentiële uitreizigers) en nazorg (het bieden van nazorg en re-integratie aan terugkeerders en actie in het geval van gesneuvelden). Zij werken daarbij samen met ketenpartners uit het veiligheids- en sociale domein. Partners uit het sociale domein zijn scholen, moskeeën, sleutelpersonen, gemeenschappen en eerstelijns werkers. Het idee is dat zij bekend zijn met de jongeren en hun sociale omgeving en zo veranderingen kunnen waarnemen of met jongeren in gesprek kunnen gaan (NCTV, 2014). Door hun kennis kunnen zij voorzien in aanvullende informatie en signalen helpen duiden.

4.5. Conclusie

Uit het bovenstaande is gebleken dat jihadistische radicalisering een probleem kan vormen voor de nationale veiligheid vanwege de bereidheid tot geweldpleging op basis van bepaalde overtuigingen. Belangrijke oorzaken van radicalisering zijn ervaren ongelijkheid en onrechtvaardigheid. Daarnaast zijn er een aantal drijfveren, namelijk de behoefte aan spirituele of persoonlijke zingeving, behoefte aan sociale erkenning of status en het verlangen naar politieke rechtvaardigheid of wraak voor ervaren onrecht. Er wordt door verschillende instanties (samen)gewerkt aan de bestrijding van radicalisering. Hierbij worden onder andere netwerken van sleutelfiguren gezien als belangrijke middelen. De vraag die hieruit voortkomt en die centraal staat in dit scriptieonderzoek is wat hun rol is binnen deze aanpak binnen gemeentelijk beleid.

5. Het instrument sleutelpersonen

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt er eerst gekeken naar de betekenis van het instrument sleutelpersonen in de literatuur en daarna naar verschillende methoden waarbij sleutelpersonen genoemd worden als het werkzame element. Daarnaast wordt er gekeken naar een voorbeeld van een project uit de zorg, waarbij sleutelpersonen een belangrijke rol spelen. Het doel van deze beschrijvingen is dat duidelijk wordt wat sleutelpersonen zijn in brede zin.

5.2. Sleutelpersonen in de literatuur

De samenwerking tussen gemeenten en lokale partijen, zoals scholen, moskeeën, sleutelfiguren, gemeenschappen en eerstelijns werkers wordt gezien als een interventie in de aanpak van radicalisering. Het idee is volgens het NCTV (2014) dat deze genoemde partners bekend zijn met de jongeren en hun sociale omgeving, waardoor zij met hen in contact kunnen treden, veranderingen kunnen waarnemen en waar nodig het gesprek aangaan. Hierdoor kunnen zij voorzien in aanvullende informatie en signalen helpen duiden. Uit onderzoek door de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (2015) blijkt dat er onder gemeenten een aanzienlijke behoefte is aan (ondersteuning bij het opzetten van) een dergelijk netwerk. Het doel van zo'n netwerk is om radicalisering te signaleren of tegen te gaan.

Uit het bovenstaande blijkt dat sleutelpersonen informatie kunnen leveren over radicalisering binnen hun omgeving. Volgens het Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS) kunnen sleutelpersonen als beste informatie over risicofactoren van en voedingsbodemp voor radicalisering in de wijk verzamelen. Zij halen kennis en informatie 'uit de haarvaten van de wijken' en via hen vindt de informatie zijn weg naar de gemeente. Voorbeelden van sleutelpersonen zijn "medewerkers van het stadsdeel, zelforganisaties, woningcorporaties, moskeeën, wijkagenten, onderwijzers, jeugdhulpverlening en jongerenwerkers uit de buurt. Maar ook ondernemers en bewoners die als sleutelpersoon in de wijk gezien kunnen worden" (KIS, 2015, z.p.).

Naast het ophalen van informatie uit hun omgeving, kunnen sleutelpersonen ook informatie aan hun omgeving aanbieden. Zo kunnen sleutelpersonen uit de moslimgemeenschap verschillende activiteiten ondernemen, zoals het uitdragen van een alternatief geluid, stelling nemen tegen jihadisme en gevoelige onderwerpen bespreekbaar maken (Ministerie V&J, NCTV, Ministerie SZ&W, 2014). Zij zijn hiervoor geschikt omdat zij ook wel beschreven worden als "betrouwbare en geloofwaardige mensen binnen een gemeenschap met een grote achterban" (Gielen, 2015). Om deze taken te vervullen kunnen zij (media)training en ondersteuning krijgen. In het ergste geval kunnen zij ook steun krijgen als zij bedreigd worden.

5.3. Methoden en sleutelpersonen

In een onderzoek door het KIS worden 13 praktijkvoorbeelden gegeven van preventieve aanpakken van radicalisering gericht op jongeren. Uit dit overzicht wordt duidelijk dat veel van de genoemde methoden gebruik maken van sleutelfiguren, die ook wel beschreven worden als 'het werkzame element'. Hiermee wordt bedoeld dat zij zorgen voor de werkzaamheid van de interventie (Hermans e.a., 2016). Kortom, sleutelfiguren nemen een belangrijke plaats in binnen de aanpak van

radicalisering. Om te zien wat sleutelpersonen binnen de gehanteerde methode precies betekenen, wordt hier gekeken naar acht van de genoemde methoden.

5.3.1. Bondgenoten-aanpak

De eerste methode is de Bondgenoten-aanpak van de politie en gemeente Utrecht uit 2007. Het doel is om goede relaties en netwerken op te bouwen met sleutelfiguren in de wijk. Samen met mensen uit het informele netwerk in de gemeente komen zij vijf keer per jaar bijeen om door middel van netwerksamenwerking sociale onrust in de gemeenschap te voorkomen en tegen te gaan. Als voorbeelden van sleutelpersonen worden genoemd: mensen van de moskee, maatschappelijke organisaties, ondernemers en individuen. “De sleutelfiguren zijn geen professionals, maar burgers die actief zijn bij bijvoorbeeld een stichting of sportclub. Mensen met een achterban. Belangrijk is natuurlijk ook dat er geen vraagtekens bestaan rondom de integriteit van deze mensen” (Booijink & Broekhuizen, 2017b). Het wordt belangrijk gevonden dat het contact verloopt op informele wijze. Er wordt informatie uitgewisseld over wat er leeft in de wijken.

5.3.2. BOUNCE

De tweede methode is BOUNCE, dat beschreven wordt als een preventief programma dat gewelddadige radicalisering van jongeren en hun sociale omgeving in een vroeg stadium moet tegengaan door hen te versterken en bewust te maken. Een netwerk van sleutelfiguren (zoals ouders, publieke figuren, mensen in de netwerken van de jongeren, organisaties en eerstelijns werkers) maakt deel uit van de ondersteunende middelen bij de methode. De sleutelfiguren worden van nut gezien vanwege hun banden met andere spelers (BOUNCE along, 2015:38).

5.3.3. Brug Over

De derde methode is Brug Over, ontwikkeld door FORUM. Hierbij worden gesprekken tussen ouders en kinderen mogelijk gemaakt om de familiebanden te versterken en zo de aantrekkingskracht van extremistische ideologieën te verkleinen. Sleutelfiguren worden genoemd als de mensen om via hen ouders en jongeren te bereiken. Zij worden beschreven als “intermediairs” en als voorbeelden worden genoemd “een jongerenwerker, een medewerker in een buurthuis, een ouderfunctionaris van een voorschool of een sociaal raadsman of –vrouw”. Zij worden genoemd als geschikt persoon omdat zij “geen organisatiebelang hoeven te vertegenwoordigen,” maar “op persoonlijke titel en uit inhoudelijke belangstelling ... hun medewerking [kunnen] verlenen” (Kroneman, 2007:17).

5.3.4. Vechten voor vrede - SPIOR

De vierde methode is het project ‘Vechten voor vrede door SPIOR. Bij deze methode staan sleutelfiguren echt centraal en worden zij getraind om als gespreksleiders tijdens bijeenkomsten met jongeren of ouders het thema radicalisering bespreekbaar te maken en om ervaringskennis te delen. De bijeenkomsten hebben als doel het vergroten van bewustwording over radicalisering bij deelnemers, het herkennen van signalen en uitingvormen van radicalisering en het vergroten van weerbaarheid van moslimgemeenschappen tegen extremisme. Sleutelfiguren worden ook wel beschreven als “personen die een bepaalde mate van aanzien genieten binnen de gemeenschap. De leiderschapsfunctie van sleutelfiguren kan zowel formeel als informeel zijn, variërend van

voorgangers in de moskee tot vrijwilligers in lokale buurthuizen.”² Andere voorbeelden die genoemd worden zijn: imams, jongerenwerkers en godsdienstleraren. Sleutelfiguren beschikken doorgaans over een breed netwerk, waardoor zij goed in staat zijn een groot publiek te bereiken. Deze beschrijving kan worden aangevuld met: “De sleutelfiguren zijn mensen die de gemeenschappen goed kennen en weten wat werkt en wat niet ... Het is heel belangrijk dat sleutelfiguren het vertrouwen van personen in de gemeenschappen hebben” (Booijink & Broekhuizen, 2017a).

5.3.5. Scholten en Partners

De vijfde methode is die van Scholten en Partners, die zich richt op het samenbrengen en versterken van partners in strategische netwerken en de opbouw en uitwisseling van kennis en expertise rondom complexe maatschappelijke vraagstukken, zoals radicalisering. Op hun website hanteren zij een uitgebreide beschrijving van sleutelfiguren als “individuen die vanuit intrinsieke motivatie en betrokkenheid een positieve bijdrage willen leveren aan de verbetering van de maatschappij en samen willen werken met de gemeente in de aanpak tegen radicalisering ... zij [vormen] een sleutelpositie tot relevante kennis en informatie die anders niet of moeilijk te achterhalen is en kunnen zij vanuit hun betrokkenheid sturing en invloed uitoefenen” (Scholten en Partners, z.d.).

5.3.6. Amsterdam

De zesde methode is van de gemeente Amsterdam. Deze aanpak bestaat uit “[h]et werven van sleutelfiguren die in staat zijn te signaleren en te interveniëren en die een bijdrage kunnen leveren aan het vergroten van de religieuze weerbaarheid tegen radicalisme en extremisme in hun eigen netwerk” (Hermens e.a., 2016:9). In het bijzonder is er het Strategisch Netwerk Radicalisering en Polariseratie (SNRP) opgericht in 2013. Het SNRP bestaat uit een divers netwerk waarin leden van verschillende organisaties “elkaar ontmoeten, kennis en inzichten met elkaar delen en activiteiten organiseren om ieders achterban te faciliteren en te versterken in hun profes[s]ionele rol”³. Met sleutelfiguren worden hier bedoeld: “Amsterdamse jongvolwassenen die op het gebied van radicalisering en polarisatie een sleutelrol spelen tussen de communicatie met de gemeente en hun eigen culturele- en religieuze gemeenschap”⁴.

5.3.7. Signaleringsinstrument

De zevende methode is de inzet van onderzoek onder sleutelpersonen om de vatbaarheid voor radicalisering en risicofactoren binnen wijken in kaart te brengen. In een verkennend onderzoek naar de behoeften en mogelijkheden voor een signaleringsinstrument, werd een gestructureerde vragenlijst afgenomen onder lokale sleutelpersonen uit twee wijken in Amsterdam (Broekhuizen et. al., 2016). Door middel van de vragenlijst werd de voedingsbodem voor radicalisering van islamitische jongeren in kaart gebracht. Dit betekent dat er gevraagd werd naar aanwezige risicofactoren en dat er zicht komt op de weerbaarheid van de jongeren. Hierbij kun je denken aan de aanwezigheid van ronselaren, de sfeer op de scholen en in de wijken en in hoeverre jongeren in complottheorieën geloven of onrecht ervaren. Onder de sleutelpersonen waren de grootste groepen respondenten professionals en jongeren met Marokkaanse achtergrond. Deze groepen waren vrij gemakkelijk te bereiken, maar de groep ondernemers, leden van de moskee en sleutelpersonen uit

² <http://www.spior.nl/preventie-radicalisering/>

³ SNRP folder, p. 3

⁴ Ibid

lokale gemeenschappen minder. Er werd verwacht dat ondernemers uit de buurt veel kennis zouden kunnen leveren, maar het kostte veel moeite om hen bij het onderzoek te betrekken en hun betrokkenheid heeft weinig opgeleverd. Ook was er grote moeite om sleutelpersonen van religieuze organisaties bij het onderzoek te betrekken. Het instrument bleek vooral voor de gemeente geschikt, omdat het informatie kan opleveren over het beeld van de wijken, zodat het beleid versterkt of aangepast kan worden. Op basis van deze informatie kan zij dan prioriteit geven en maatregelen funderen.

5.4. Sleutelpersonen in de zorg

Sleutelpersonen komen niet enkel voor in radicaliseringsbeleid, maar ook in de zorgsector. Het zou wenselijk zijn als de functie van sleutelpersonen in beide sectoren overeenkomt, zodat verwarring voorkomen kan worden. Om hier zicht op te krijgen, kijken we naar een dergelijk project uit de zorg en vergelijken we deze methode met die zoals hierboven genoemd.

Een voorbeeld van een project uit de zorg waarbij sleutelpersonen zijn ingezet is 'De Stem van de Migrant' (Steunenberget al., 2014). Het doel van dit project was om meer cultuursensitief beleid te voeren door de structurele inzet van sleutelfiguren. Binnen dit project werden sleutelfiguren ingezet als brug tussen allochtone ouderen en professionals. Deze sleutelpersonen worden in dit project expliciet genoemd als personen die zich op een bijzondere manier verhouden tot delen van de gemeenschap: de sleutelpersonen zijn belangenbehartigers, bemiddelaars en bruggenbouwers. Zij delen een gelijke achtergrond met de doelgroep, spreken dezelfde taal en zijn bekend met de normen en waarden en ervaringen en gebruik binnen de zorg. De sleutelpersonen helpen deze doelgroep bij het vergroten van de participatie op dit terrein.

In Steunenberget al. (2014) wordt de relatie tot de eigen kring genoemd als een belangrijk kenmerk om sleutelpersonen te kunnen identificeren: "Belangrijkste voorwaarde bij de selectie van de juiste kandidaat is dat de sleutelfiguren deel uitmaken van de lokale ... gemeenschap. Zij hebben daar al informeel een positie als vertrouwenspersoon of belangenbehartiger. De sleutelfiguur is in de eerste plaats een bruggenbouwer (intermediair tussen de oudere migranten en de overheid en de instellingen). De sleutelfiguur heeft het vertrouwen en geniet respect van de doelgroep" (Steunenberget al., 2014:85).

Steunenberget al. (2014) beschrijven dat het project de Stem van de Migrant heeft plaatsgevonden aan de hand van drie fasen, respectievelijk: de opstartfase, implementatiefase en evaluatie- of ontwikkelingsfase. Dit onderscheid komt van pas bij de analyse van de casus en is terug te vinden in het concluderende hoofdstuk.

5.5. Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar sleutelpersonen in brede zin aan de hand van beschrijvingen over het instrument sleutelpersonen in literatuur, bestaande methoden binnen het probleemgebied van radicalisering en ook binnen de zorg. Deze gegevens worden met de gegevens uit de casestudie samengepakt in het hoofdstuk over de beleidssituatie. In het volgende hoofdstuk gaan we de diepte in door te kijken naar een specifieke methode dat in uitvoering is gebracht in de gemeente Nijmegen. De gegevens worden geanalyseerd aan de hand van het afwegingskader.

6. Casestudie

6.1. Inleiding

In het vorige hoofdstuk is er in brede zin gekeken naar sleutelpersonen. Dit hoofdstuk gaat dieper in op wat ervaringsdeskundigen kunnen zeggen over het instrument sleutelpersonen binnen een bepaald project. Als eerste gaan we kort in op de wijze waarop de casestudie is voltrokken. Hierna wordt een beschrijving gegeven van het project. Daarna wordt er gekeken naar wat de ervaringsdeskundigen te zeggen hebben over de samenwerking tussen gemeente en sleutelpersonen aan de hand van het toegepaste afwegingskader. Het is de bedoeling dat door deze analyse meer inzicht komt in de gegeven beleidssituatie. Uiteindelijk dient er zicht te komen op welke punten van belang zijn om rekening mee te houden binnen de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeente.

6.2. De casestudie

Bij de casestudie zijn er half-gestructureerde interviews afgenomen onder ervaringsdeskundigen, waaronder medewerkers van de gemeente, een projectleider van het SMN en sleutelpersonen. De meeste interviews vonden plaats op het stadhuis en in enkele gevallen bij respondenten op het werk of thuis en enkele hebben telefonisch plaatsgevonden. De interviews zijn opgenomen, getranscribeerd en als transcript of in de vorm van een samenvatting voorgelegd ter goedkeuring aan de respondenten. Naast de interviews hebben andere samenkomsten aanvullende gegevens geleverd. Zo heeft er een bijeenkomst plaatsgevonden onder enkele sleutelpersonen, vertegenwoordigers van het SMN en medewerkers van de gemeente. Deze bijeenkomst is aanleiding geweest om door te vragen op onderwerpen die door de respondenten zijn aangehaald. Daarnaast heeft een enkele sleutelpersoon tijdens een bijeenkomst deelgenomen aan een panel over samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten en dit is ook als bron opgenomen. Ook heeft er onderzoek plaatsgevonden in de vorm van (participatieve) observatie bij werkoverleggen en interviews tussen andere onderzoekers en een medewerker van de gemeente over de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeente.

6.3. Het project

De casus die binnen dit onderzoek centraal staat betreft een project dat is opgestart door het Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN) in samenwerking met de gemeente Nijmegen. Het project vond plaats binnen het programma 'Weerbaarheid tegen radicalisering'. Het uiteindelijke doel was om radicalisering tegen te gaan en de weerbaarheid te vergroten, door de eigen kracht van de Marokkaanse gemeenschap te activeren, te motiveren en haar de tools in handen te geven waardoor zoveel mogelijk mensen weten hoe ze de signalen van radicalisering kunnen herkennen, wat ze moeten doen in het geval van (dreigende) radicalisering en waar ze terecht kunnen voor hulp (SMN, 2016). Een van de uitgangspunten van het programma was de samenwerking tussen sleutelpersonen, de lokale overheid en de lokale sociale kaart. Tijdens de training zijn er handreikingen gedaan om een idee te geven van de manier waarop de sleutelpersonen hun rol in de praktijk zouden kunnen oppakken, maar de manier waarop de betrekkingen concreet invulling kunnen krijgen, is nagenoeg vrijgelaten.

Binnen het project vond een tweedaagse training ‘Omgaan met jihadistische radicalisering’ plaats, waar negen Nijmeegse sleutelpersonen aan deel hebben genomen. Deze training vond plaats in het voorjaar van 2016. Het SMN was verantwoordelijk voor de organisatie van de training, de gemeente Nijmegen was betrokken bij de voorbereidingen en het gehele programma werd gefinancierd door het ministerie. De sleutelpersonen die deel hebben genomen aan de training hadden eenzelfde achtergrond, namelijk een verbondenheid met een specifieke gemeenschap, de Nederlands-Marokkaanse gemeenschap in Nijmegen, en stonden ook allen in relatie met lokale moskeeorganisaties.

6.4. De ervaringsdeskundigen

De ervaringsdeskundigen die betrokken zijn geweest bij het onderzoek zijn de projectleider van het SMN, medewerkers van de gemeente Nijmegen en de getrainde sleutelpersonen. Tijdens de interviews zijn zij gevraagd naar de betekenis van sleutelpersonen en hun functie, de wijze waarop de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeente eruit zou kunnen zien en welke opmerkingen daarbij van belang zijn. In de volgende paragrafen worden eerst de ervaringsdeskundigen voorgesteld en daarna de resultaten uit de interviews beschreven aan de hand van de kernvoorwaarden van Pröpfer en Steenbeek (2001).

6.5. De projectleider van het SMN

De projectleider die betrokken is bij het project, is sinds 14 jaar betrokken bij het SMN. Twee jaar eerder was de structurele subsidie aan het SMN afgebroken en sindsdien is hij werkzaam als extern (financieel) adviseur en projectleider. Recentelijk heeft hij gewerkt aan twee projecten, namelijk de ‘Hulplijn Radicalisering’ en ‘Weerbaarheid jihadistische radicalisering’. In het kader van dit laatste programma vond de tweedaagse training van Nijmeegse sleutelpersonen plaats.

a) De inhoudelijke beleidsproblematiek

Uit de interviews met de projectleider van het SMN zijn verschillende punten naar voren gekomen die verband houden met de elementen van het afwegingskader. Ten eerste gaat de projectleider in op a) de inhoudelijke beleidsproblematiek. De projectleider geeft aan dat de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeente niet enkel zou hoeven plaatsvinden op het thema radicalisering, maar dat het ook mogelijk is om uit te breiden. Hij stelt zich voor dat vanuit het maatschappelijk middenveld of door sleutelpersonen thema’s kunnen worden aangedragen om gezamenlijk actief in te zijn.

b) De betrokken actoren

Als het gaat om de sleutelpersonen is er bij aanvang van de organisatie van de trainingen een profielschets uitgedaan wat betreft het type personen dat in aanmerking komen voor de functie van sleutelpersonen. Volgens deze schets dienen de sleutelpersonen te beschikken over vertrouwen van de achterban (de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap) en moeten ze deze gemeenschap kunnen activeren. Verder moeten ze communicatief vaardig zijn, beschikken over het vermogen tot zelfreflectie en bereid zijn tot samenwerking, zoals het doorverwijzen naar de juiste instellingen. De projectleider beschrijft sleutelpersonen als mensen die geworteld zijn in de gemeenschap en die vertrouwen en gezag delen onder hun gemeenschap. Hij geeft aan dat er veel namen worden

gebruikt, zoals ambassadeurs, intermediairs en change makers, maar dat het allemaal draait om hetzelfde idee.

De projectleider noemt verschillende taken die een sleutelpersoon kan vervullen. Zo kan hij voorlichtingsbijeenkomsten organiseren, waardoor taboes worden doorbreken en de alertheid op signalen van radicalisering vergroot wordt. Ook kunnen ze vragen van de gemeenschap beantwoorden en hen doorverwijzen. Volgens de projectleider is het van belang dat de sleutelpersonen een onafhankelijke positie behouden en een kritische houding innemen richting de gemeente. Dit is nodig om op te komen voor de belangen van de gemeenschap. De projectleider vindt het belangrijk om de sleutelpersonen vrij te laten in de manier waarop zij hun functie zouden willen vervullen en het SMN schrijft hierin niets voor.

c) De doelstellingen

Een van de doelstellingen van het project is volgens de projectleider dat er contacten worden gelegd tussen sleutelpersonen en verschillende actieve partijen op het maatschappelijk middenveld, zoals de gemeente, sociale wijkteams, jeugdcentra of wijkagenten. Dit laatste kan ook geschaard worden onder element c), de doelstellingen van de interactieve aanpak, zoals het verbeteren van de samenwerking met externe partijen.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid vooraf over de rol/inbreng van de actoren

De projectleider geeft aan dat er door middel van de training aandacht is geweest voor twee functies die sleutelpersonen kunnen vervullen. Ten eerste is er door de training de alertheid onder de sleutelpersonen vergroot, waardoor zij eerder signalen van radicalisering oppikken. Daarnaast zijn er suggesties gedaan om hier in het vervolg iets mee te doen, zoals het aangaan van het gesprek of de mensen door te verwijzen of het organiseren van voorlichtingsavonden.

De projectleider waarschuwt dat de verwachtingen van de gemeente ten aanzien van de sleutelpersonen niet te hoog moeten zijn en dat deze vooral in samenspraak geschapen moeten worden en niet door de gemeente opgelegd moeten worden. Hij vindt wederkerigheid belangrijk binnen de samenwerkingsrelatie. Verder geeft de projectleider aan dat het een kwestie van zoeken is naar de manier waarop deze relatie verankerd kan worden.

Kernvoorwaarde 3: de meerwaarde van participatie

Onder element b) zijn al enkele punten genoemd waaruit blijkt dat het SMN en de sleutelpersonen een meerwaarde meebrengen door hun participatie. Zo beschikken sleutelpersonen over een bijzondere relatie tot de achterban, waardoor zij de doelgroep kunnen bereiken en beschikken over informatie waardoor zij een zekere signaleringsfunctie kunnen vervullen of de kennis onder de gemeenschap kunnen vergroten.

De projectleider geeft aan dat het SMN iets kan betekenen doordat zij beschikt over een breed netwerk die zij in kunnen zetten om sleutelpersonen te voorzien van relevante kennis. Daarnaast kunnen zij ondersteuning bieden bij het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten en het leggen van contacten of het fungeren als tussenpersoon.

Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

Door middel van het aanbieden van de trainingen heeft het SMN voorzien in een zekere kennisbehoefte betreffende radicalisering. Daarnaast hebben zij laten zien waar de sleutelpersonen terecht kunnen in het geval er zich kwesties voordoen, bijvoorbeeld bij het SMN, de Hulplijn Radicalisering, het familiesteunpunt, de vertrouwenspersonen of het ESS. Voor signalen die zich binnen het onderwijs voordoen kunnen ze terecht bij School in Veiligheid.

SMN projectleider benadrukt dat de sleutelpersonen vrijwilligers zijn die naar hun baan en gezin werkzaam zijn binnen een organisatie. Hij vindt het raadzaam als de gemeente oog heeft voor deze inzet en hen tegemoet komt in (financiële) steun en middelen en zo min mogelijk bureaucratie en formaliteiten opwerpt. Ook suggereert hij dat de gemeente kan voorzien in benodigde kennis door aanvullende trainingen te financieren.

6.6. De medewerkers van de gemeente

Binnen de Gemeente Nijmegen wordt er door verschillende afdelingen gewerkt aan de aanpak van radicalisering, namelijk Maatschappelijke Ontwikkeling, Veiligheid en Wijkmanagement. De integrale preventieve aanpak van radicalisering houdt in dat elke afdeling zijn eigen aandeel heeft binnen het netwerk. Als er signalen worden opgepikt, is het de bedoeling dat deze doorgegeven worden en uiteindelijk op de juiste plek terecht komen en geadresseerd worden. De afdelingen hebben ieder een ander type netwerk waar zij op terug vallen. Deze zijn van elkaar te onderscheiden maar lopen ook in elkaar over.

De behoeften die de verschillende afdelingen aangeven ten aanzien van de sleutelpersonen verschillen enigszins. Zowel de afdeling Veiligheid als Wijkmanagement heeft op de eerste plaats behoefte aan contact met sleutelpersonen uit migrantengemeenschappen of -organisaties om zo inzicht te krijgen in wat er speelt binnen deze kringen. De afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling geeft aan dat er al voldoende contact is met verschillende migrantengemeenschappen. Hier wordt dan ook de nadruk gelegd op wat sleutelpersonen kunnen betekenen binnen het kader van preventie, zoals op het gebied van de voedingsbodem of het mogelijke rekruteringsveld. Uiteindelijk zou dit op dezelfde input kunnen neerkomen.

6.6.1. De medewerker Maatschappelijke Ontwikkeling

Deze medewerker is vanuit de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling betrokken bij de integrale aanpak radicalisering. Zij is beleidsadviseur op het gebied van diversiteit met een focus op preventie radicalisering.

a) De inhoudelijke problematiek

Als eerste blijkt uit de interviews dat er een openheid is aan thema's waarbinnen sleutelpersonen actief zouden kunnen zijn. Dit heeft te maken met de situatie van Nijmegen, waar niet veel geradicaliseerden lijken te zijn en met het feit dat het beleid erg gericht is op preventie. De medewerker is dan ook met het SMN overeengekomen dat de sleutelpersonen breder ingezet zouden kunnen worden op de aanpak van radicalisering. De medewerker geeft aan dat het raar is mensen eenzijdig te trainen in het opvangen van signalen als er weinig geradicaliseerden zijn. Dan kun je ze volgens haar beter trainen in het zien en acteren in een vroeger stadium.

Als voorbeelden van onderwerpen noemt ze jeugdwerkloosheid of problemen bij schoolkeuze. Ze denkt dat er veel te winnen is als er een aantal mensen zijn die goed oog hebben voor wat er mis gaat in gezinnen met jongeren en dan het gesprek aangaan en eventueel de verbinding maken met een sociaal wijkteam of school. Of dat ze hulp bieden bij het solliciteren of mee gaan met jongeren als zij naar een bepaalde instelling gaan, als een soort culturele bemiddelaar of iemand die gezag heeft. De inhoudelijke problematiek waarbinnen de samenwerking zal kunnen plaatsvinden is dus niet vastgelegd.

b) De betrokken actoren

Van te voren zijn er afspraken gemaakt over het profiel waaraan kandidaten voor de training aan moeten voldoen. Zo vond de medewerker van de gemeente het van belang om bij de selectie erop te letten dat de kandidaten een goede weerspiegeling zouden zijn van de Marokkaanse gemeenschap in Nijmegen. Daarnaast sprak het idee van sleutelpersonen die opgeleid werden vanuit de eigen kring haar aan.

c) De doelstellingen

Net als de projectleider van het SMN geeft de medewerker aan dat het de bedoeling was dat de sleutelpersonen contact zouden leggen of op de een of andere manier bekend zouden worden in het maatschappelijk middenveld van Nijmegen. Dit kan gezien worden als een van de doelstellingen van de interactieve aanpak.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid over de rol/inbreng van de actoren

Het achterliggende idee is dat de sleutelpersonen iets kunnen betekenen in de bestrijding van de voedingsbodemp, maar de concrete invulling wordt overgelaten aan de sleutelpersonen zelf. Zoals ook beschreven in onder het kopje inhoudelijke problematiek zijn er verschillende thema's die onderwerp kunnen zijn, zoals werkloosheid of vroeg schoolverlaten.

Over de rol van de gemeente is ook weinig duidelijkheid. De medewerker denkt na over inmenging of hulp vanuit de kant van de gemeente om de continuïteit van het project te bevorderen, maar wil dit eigenlijk zo min mogelijk, omdat ze als gemeente graag zien dat initiatieven van onderop komen, zodat het draagvlak groter is en mensen gemotiveerd zijn.

Kernvoorwaarde 3: de meerwaarde van participatie

De medewerker geeft aan dat het SMN gemakkelijk de Marokkaanse gemeenschap binnenkomt, gemakkelijker dan de gemeente, en dat dit een voordeel is om via het SMN dingen te organiseren zoals bijeenkomsten. Maar de medewerker heeft liever direct contact met de sleutelpersonen dan via een omweg.

Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

De medewerker denkt dat het goed zou zijn om per kwartaal een overleg te organiseren, maar hier moet wel bestuurlijke dekking voor zijn. Dit betekent dat er bestuurlijk besluit moet worden genomen om een persoon vrij te maken hiervoor.

6.6.2. De medewerker Veiligheid

Deze medewerker is vanuit de afdeling Veiligheid betrokken bij de integrale aanpak radicalisering. Zij vervult een functie als netwerkregisseur en richt zich op preventie.

a) De inhoudelijke problematiek

Ook de medewerker van de afdeling Veiligheid ziet radicalisering niet als het enige thema waar sleutelpersonen op ingezet kunnen worden. Zij zegt dat ze zich binnen de integrale aanpak van radicalisering richten op preventie en dat dit betrekking kan hebben op alle leefgebieden waar mensen het moeilijk kunnen hebben, zoals geld, wonen, werk. De medewerker stelt zich voor dat sleutelpersonen iets kunnen betekenen om kennis op te halen over de behoeften van de gemeenschap op die verschillende leefgebieden.

b) De betrokken actoren

De medewerker van de afdeling Veiligheid heeft een jaar eerder tijdens een bijeenkomst tussen burgemeester en belangenorganisaties begrepen dat hun achterban moeilijk toegang heeft tot zorg en dat sleutelpersonen en rol kunnen spelen door hen te verbinden. Deze ervaring bracht haar op het idee om dit concept uit te breiden en een soort netwerk op te richten om cases op te lossen waar sleutelpersonen terecht kunnen met vragen die zij krijgen vanuit hun achterban.

c) De doelstellingen

Ook de medewerker van Veiligheid uit de wens dat de sleutelpersonen in verband gebracht worden met het maatschappelijk middenveld, zoals de welzijnsorganisaties en wijkagenten. Dit sluit aan bij de doelstelling *Verbetering van de samenwerking met externe partijen*.

De medewerker geeft daarnaast aan dat zij graag haar netwerk wil vergroten om zo veel mogelijk verbanden te kunnen leggen en problemen te kunnen oplossen. Zij stelt dan haar kennis en netwerk ter beschikking aan de hulpbehoevenden. Dit idee zou geschaard kunnen worden onder de doelstelling *Vergroting van het probleemoplossend vermogen van de maatschappij*. Het idee is namelijk dat zij een rol vervult als netwerkregisseur, maar dat de burgers of maatschappelijke organisaties die zij met elkaar in contact brengt zelf verder aan de slag kunnen met de problematiek of een samenwerkingsrelatie aangaan.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 1: openheid

De medewerker van Veiligheid geeft aan dat zij geen informanten zoekt, omdat ze niet gelooft dat je op grond daarvan alleen contact kunt hebben, maar dat er sprake moet zijn van vertrouwen en het opbouwen van een relatie. Wat haar betreft moet de relatie gekenmerkt worden door gelijkwaardigheid. Verder zegt ze dat ze het niet relevant vindt om te vermelden dat zij vanuit de afdeling Veiligheid werkt en zich bezighoudt op het thema radicalisering, omdat dat voor haar geen insteek is om contact te hebben met mensen. Wat haar betreft is dit enkel waar het potje geld vandaan komt waardoor het mogelijk is om nu een netwerk op te bouwen. Ze acht het pas relevant als de mensen er zelf mee komen.

6.5.3. De medewerker Wijkmanagement

De medewerker van de afdeling Wijkmanagement is betrokken via de projectgroep preventie radicalisering. Hij legt uit dat Wijkmanagement de bestrijding van radicalisering niet als prioriteit heeft, maar meer sociale stabiliteit. Het gaat dan om leefbare wijken en het tegengaan van polarisatie.

a) De inhoudelijke problematiek

De medewerker van Wijkmanagement geeft aan dat hij de sleutelpersonen niet alleen ziet als figuren die signalen oppikken op het terrein van jihadistische radicalisering, maar in een bredere schaal met betrekking tot wat er zich binnen de samenleving afspeelt, zoals de wmo, ouderenzorg of opvoeding.

In het verlengde hiervan lijkt het de medewerker van Wijkmanagement goed om, als er bijeenkomsten zouden plaatsvinden met de getrainde sleutelpersonen, duidelijk te laten zien dat niet Veiligheid in de lead is, maar liever Maatschappelijke Ontwikkeling.

Ten slotte merkt de medewerker van Wijkmanagement op dat de bestrijding van radicalisering een 'doel is van ons allemaal' en dat de schaal van de problematiek zich verder uitstrekt dan tot de Marokkaanse of Turkse gemeenschap.

b) De betrokken actoren

De medewerker van Wijkmanagement ziet de sleutelpersonen als een 'extra antenne', die tekenen van jihadistische radicalisering kunnen signaleren. De medewerker beschrijft hun mogelijke inbreng als het uitzetten van voelsprietten in wijken om signalen over radicalisering op te pikken en deze doorgeven aan de wijkagenten of de medewerker van Veiligheid. Hij beschrijft een geschikte sleutelpersoon als iemand met goede stedelijke netwerken, iemand die kan nuanceren en voor zijn mening durft op te komen en mensen mee kan nemen en vertrouwd geniet.

De medewerker van Wijkmanagement noemt verder verschillende partijen waarmee zij contact onderhouden, zoals de directie van scholen, jongerenwerkers, straatcoaches, corporaties, stichtingen, clubs, moskeeën en andere religieuze instellingen.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid over de rol/inbreng van de actoren

De medewerker van Wijkmanagement vindt het belangrijk dat er niet stiekem moet worden gedaan over de rol van de sleutelpersonen. Ook vindt hij het belangrijk om aan de sleutelpersonen duidelijk te maken dat zij er niet op worden afgerekend als zij met weinig signalen komen en dat zij gewaardeerd worden voor hun vrijwillige bijdragen. Hij stelt zich voor dat het goed is om als gemeente met sleutelpersonen samen te komen en onder elkaar ervaringen uitwisselen en de dilemma's die ze tegenkomen bespreken.

6.7. De sleutelpersonen

Voor dit onderzoek zijn alle negen sleutelpersonen benaderd, maar niet alle hebben deelgenomen aan de interviews. Uiteindelijk zijn er onder zes sleutelpersonen interviews afgenomen. Een zevende sleutelpersoon heeft aangegeven dezelfde mening te delen als sleutelpersoon 1, hoewel hij

bezwaren heeft bij het idee van sleutelpersonen als 'doorverwijspersoon'. Een achtste persoon heeft telefonisch aangegeven dat zij zich niet aangesproken voelt als sleutelpersoon en dacht dat ze geen bijdrage kon leveren aan het onderzoek en is hier daarom niet op in gegaan. De laatste persoon was onbereikbaar, maar er is reden om aan te nemen dat zij dezelfde bezwaren had.

6.7.1. Interview sleutelpersoon 1

De eerste sleutelpersoon (S1) is secretaris van een moskee in Nijmegen, bestuurslid van de Commissie Moskeeën Nijmegen (CMN) en lid van de adviescommissie van Raad voor Levensbeschouwing en Religie in Nijmegen. Daarnaast is hij vrijwilliger bij STIP, een informatie- en adviespunt in Nijmegen.

a) De inhoudelijke beleidsproblematiek

S1 geeft aan beschikbaar te zijn om zich in te zetten op bepaalde thema's, maar moet eerst via de gemeente of instellingen op de hoogte worden gesteld van zaken die hen interesseren, alvorens te zien of hij hierin kan bijspringen. Wat hem betreft zou de werkwijze niet zo moeten zijn dat er gezocht wordt naar specifieke sleutelpersonen als een bepaalde problematiek om aandacht vraagt, maar is het beter om de thema's te noemen en dat sleutelpersonen dan kunnen zien of er een rol voor hen is weggelegd. In onze gesprekken zelf komt verschillende keren discriminatie naar voren.

b) De betrokken actoren

S1 maakt zich vooral zorgen om jongeren uit de leeftijdsklasse 12-18, als ze naar de middelbare school gaan. Volgens hem is dit een gevoelige leeftijd en daarom vindt hij het belangrijk dat er verbinding is tussen scholen, instanties en sleutelpersonen. Zij maken zich allen zorgen om het kind en om de belangen van het kind te beschermen moet er goed contact zijn tussen de betrokkenen. Voorkomen is beter dan genezen. Het zou goed zijn als sleutelpersonen bekend zijn bij de school. Niet de hele school en alle leraren, maar wel de decanen of directie, dat is genoeg. Dan kunnen sleutelpersoon en school contact onderhouden en de zaak oppakken als er zich iets voordoet.

c) De doelstellingen

S1 ziet het als zijn plicht om mistanden in de samenleving aan te kaarten en samen met zorgdragers aan te pakken. Deze opvattingen sluiten aan bij de volgende doelstellingen: *Vergroting van het probleemoplossend vermogen van de maatschappij en Uitbreiding van participatie en democratie.*

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 1: openheid

S1 heeft aangegeven dat de term sleutelpersonen een verkeerde indruk wekt bij mensen. Zodra mensen uit zijn achterban horen dat hij een sleutelpersoon van de gemeente is, denken zij dat hij een verrader is. Het lukt S1 om sommige mensen uit te leggen wat het betekent om sleutelpersoon te zijn, maar anderen, vooral oudere mensen, zijn hardhoofdig. Hij geeft aan dat het hierdoor lastig is om het vertrouwen tussen hem en de mensen te laten groeien. Vooral onder allochtonen is het vertrouwen in de gemeente laag. Hij vertelt dat zij ervaren dat de gemeente alleen maar van hun vraagt, maar geen steun biedt.

Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid vooraf over de rol/inbreng van de actoren

S1 heeft sinds de training van SMN niets meer gehoord over het project en het heeft geen gevolg gekregen, dat vindt hij jammer. Het grote probleem is dat hij tijdens de training informatie heeft gekregen, maar dat het niet duidelijk is geworden hoe hij deze informatie of kennis kan omzetten in acties in de praktijk. Hij weet niet waar hij terecht kan als hij iets heeft gehoord of opmerkt. Welke instantie kan ik benaderen? Hoe neem ik contact op met de gemeente? Wie kan mij ondersteuning bieden? Om aan de slag te kunnen met de theorie in de praktijk heeft hij begeleiding nodig.

Volgens S1 is het beter om formeel sleutelpersoon voor de gemeente dan informeel. Als hij formeel sleutelpersoon voor de gemeente is, worden er eerder deuren voor hem open gedaan en hoeft hij niet zo te twijfelen of hij daar kan aankloppen of niet, zoals in het geval van scholen.

Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

S1 heeft zelf tot nu geen hulpvraag van ouders of jongeren binnen gekregen, maar hij maakt zich wel zorgen om jongeren. Hij vangt signalen op van problemen of zaken die aandacht verdienen. Zaken die vragen om een gezamenlijke aanpak. Om deze zaken op te pakken, moet hij wel weten wie verantwoordelijk is voor de aanpak van het probleem en naar wie hij kan toestappen. Als zich nu een situatie zou voordoen waardoor S1 zich zorgen maakt om een jongere, dan zou hij niet goed weten wat te doen. Hoe leid je de jongen weg van het pad dat hij dreigt in te slaan? Hoe beoordeel je wat de beste manier is om de zaak aan te pakken? Het zou goed zijn als sleutelpersonen een cursus konden volgen die hen helpt zich voor te bereiden op zulke casussen.

Wat betreft de ondersteuning en structuur denkt S1 aan een contactpersoon van de gemeente die sleutelpersonen kunnen benaderen wanneer dat nodig is. Deze persoon zou ook zo'n vier keer in het jaar contact op kunnen nemen met sleutelpersonen zelf, om ideeën uit te wisselen en inzicht te krijgen op de stand van zaken.

6.7.2. Interview sleutelpersoon 2

De tweede sleutelpersoon (S2) is als student actief binnen verschillende studieverenigingen, waaronder de moslimstudentenvereniging in Nijmegen. Daarnaast maakt ze deel uit van de jongerencommissie van een lokale moskee. Bij open dagen of evenementen helpt zij een handje mee. Ook werkte ze mee aan het jongerenevenement 'This Is Me' dat georganiseerd werd door Movisie, lokale partners en jongeren.

a) De inhoudelijke beleidsproblematiek

Tijdens bijeenkomsten over radicalisering merkte S2 op dat er vaak gedacht werd dat het dragen van een hoofddoekje of het laten groeien van een baard of het bezoeken van het gebed op vrijdag tekenen zijn van radicalisering, terwijl dit niet het geval is. Daar tegenover staat dat er over meisjes die erg teruggetrokken zijn vaak wordt gedacht dat zij verlegen zijn, terwijl zij misschien op het verkeerde pad zijn. Blijkbaar is er sprake van een 'herkenbaarheid' van het probleem, terwijl deze onjuist is en is het moeilijk om te bepalen wat uiterlijke kenmerken zijn van radicalisering. Dit maakt het probleem nog eens ingewikkelder.

Naar S2 ervaring denken veel mensen die zich hier op hun werk mee bezighouden, zoals politieagenten snel in zwart-wit, hoewel radicalisering volgens haar een grijs gebied is. Ze vreest dat zij hierdoor zo op jongeren reageren dat de jongeren zich daardoor beklemd en niet begrepen voelen

en zo getriggerd kunnen worden. Volgens S2 is het belangrijk om op de juiste manier te reageren op (radicale) ideeën die jongeren kunnen hebben. Jongeren denken vaak dat je op een bepaalde manier moet gedragen als moslim, maar S2 meent dat ook religie een grijs gebied kent en dat het niet het einde van de wereld is als je iets anders doet. Hieruit blijkt dus dat radicalisering een probleem is waarvoor je een zekere gevoeligheid moet hebben om het op de juiste manier aan te pakken.

b) De betrokken actoren

S2 geeft aan dat zij 'sleutelpersoon' groot vindt klinken en dat zij niet weet of zij nu echt zoveel doet dat zichzelf sleutelpersoon kan noemen. Hierdoor voelde zij zich niet echt aangesproken tijdens de training toen er verteld werd over de rol van sleutelpersonen en voelde zij zich ook niet geroepen om in te gaan op de uitnodiging voor het onderzoek of de bijeenkomst tussen sleutelpersonen en gemeente.

Ook S2 benadrukt dat het van belang is dat de samenwerking tussen gemeente en sleutelpersonen niet eenzijdig is. Zo moet het niet zijn dat de sleutelpersonen alleen iets horen van de gemeente als die iets nodig heeft, maar dat je als sleutelpersoon-zijnde weet bij wie je terecht kunt als er zich iets voordoet.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 3: de meerwaarde van participatie

S2 denkt dat het erg leerzaam kan zijn om te zien hoe verschillende mensen tegen het probleem aankijken en eraan werken. Daarom lijkt het haar goed als de sleutelpersonen af en toe samenkomen.

Kernvoorwaarde 4: constructieve relatie

Ten slotte zegt S2 ook iets dat wijst op de kans op een constructieve samenwerking met de actoren. Dit is het idee dat ze tijdens de training *samen* aan een probleem werkten. Dit idee sprak S2 erg aan. Ze vond het erg goed dat er tijdens de training benadrukt werd dat het niet gaat om wie er fout zit, maar meer van hoe we er samen aan kunnen werken om het beter te maken en ervoor te zorgen dat radicalisering minder voorkomt en dat jongeren een veilige toevlucht kunnen vinden en zich begrepen voelen.

6.7.3. Interview sleutelpersoon 3

De derde sleutelpersoon (S3) is vertegenwoordiger van een lokale moskee in Nijmegen en lid van de adviescommissie over jongerenzaken. Ook is deze sleutelpersoon lid van de begeleidingscommissie vertrouwenspersonen. Hij houdt zich bezig met het ontwerp van een project reddingsplan Marokkaanse jongeren criminaliteit en radicalisering.

a) De inhoudelijke beleidsproblematiek

Volgens S3 is radicalisering een belangrijk maatschappelijk thema en bedraagt het een groot probleem. Hij wilde een speler zijn in het veld in de strijd tegen radicalisering en leren wat hij eraan kon doen. "Je kunt het je niet veroorloven om achter te blijven," zegt hij. S3 bekent dat hij in het begin sceptisch was en dacht dat hij alles wel wist. Maar hoe meer kennis hij vergaarde, des te

minder hij er echt van wist. Hij kan nu wel de link leggen tussen de voedingsbodem, discriminatie en uitsluiting, maar niet persé het geloof. Uit dit besluit blijkt dat het probleem radicalisering een ingewikkeld probleem is, omdat de rol van religie dubieus is.

b) De betrokken actoren

S3 meent dat er verschillende rollen zijn weggelegd voor de gemeenschap enerzijds en de gemeente anderzijds. De gemeenschap moet zelf de problemen opmerken, signaleren en aankaarten. De gemeente moet zorgen voor een veilige omgeving en luisteren naar de mensen. S3 heeft het over een duurzaam netwerk en een gezamenlijke aanpak.

Hij legt uit dat er veel argwaan is en weinig vertrouwen onder de gemeenschap. Ook heerst er het idee dat ze pas bij beleid betrokken worden als er zich een ramp heeft voorgedaan. “Binnen de gemeenschap heerst het idee dat de mensen ‘pas als ...’ mee mogen doen, maar dan is het eigenlijk dus al te laat,” zegt S3.

c) De doelstellingen

Hierboven staat beschreven wat volgens S3 enerzijds de rol is van de gemeenschap en anderzijds de gemeente. Dit sluit aan bij de volgende doelstellingen: *het vergroten van het probleemoplossend vermogen van de maatschappij en de uitbreiding van participatie en democratie.*

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 1: openheid

Volgens S3 lopen de belangen uiteen. Het probleem is dat de gemeente de aanpak van het probleem voor zich houdt en niet deelt, terwijl het van belang is te weten wat er gebeurt nadat je een signaal doorgeeft bij de instanties. Volgens S3 is het van belang om duidelijk en transparant te zijn. Wat gebeurt er nadat je een signaal hebt afgegeven? Wordt er dan repressief opgetreden en kunnen mensen dan worden opgepakt? Als je niet zeker bent of er iets goed mis is, dan wil je dat als sleutelpersoon niet op je geweten hebben. Het is dus van belang op de hoogte gesteld te worden van de lokale beleidsaanpak. Niet alleen moeten sleutelpersonen geïnformeerd worden over het beleid, maar ook betrokken worden bij het ontwerp en de uitvoer ervan.

Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

S3 geeft aan dat hij behoefte heeft aan meer trainingen. Twee dagdelen is gewoon niet genoeg. Ook zou het goed zijn om terugkombijeenkomsten te organiseren om ervaringen en informatie uit te wisselen. Ten slotte vindt S3 het belangrijk om de jongeren echt mee te laten tellen en hen een handreiking te doen. Hij wil dat jongeren het juiste advies krijgen en kunnen begrijpen wat ze horen. Het is echter lastig om jongeren te betrekken bij bijeenkomsten. Hierbij zou hulp dus welkom zijn.

6.7.4. Interview sleutelpersoon 4

De vierde sleutelpersoon (S4) is lid van de jongerencommissie van een lokale moskee en zij geeft daar les aan kinderen en zusters in de Arabische taal. Net als S2 twijfelt S3 of zij wel gezien kan worden als sleutelpersoon. Zelf herkent zij zich er niet in.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 1: openheid

Volgens S4 is het belangrijk dat sleutelpersonen duidelijk zijn naar de gemeenschap toe over wat zij doen. Als mensen slecht denken over (overheids)instanties en daarom sleutelpersonen wantrouwen, dan moeten de mensen oog hebben voor de positie van de sleutelpersoon als tussenpersoon. Als tussenpersoon is hij onafhankelijk en komt hij op voor de belangen van mensen. De mensen moeten dus niet het ergste vrezen, dat zou niet eerlijk zijn tegenover de sleutelpersonen. S4 denkt dat transparantie erg van belang is.

Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

Volgens S4 zou de moskee veel meer kunnen doen, maar staat het budget dit niet toe. Er wordt veel uit eigen zak betaald. S4 vindt dat erg jammer, want ze denkt dat je heel mooie dingen leert in de moskee, bijvoorbeeld over hoe je goed omgaat met elkaar. Ze vertelt dat je in de moskee leert respect te hebben, dat je niemand iets mag aan doen, dat je gewoon goed moet zijn voor elkaar. De moskee zou dus financieel meer gesteund kunnen worden.

6.7.5. Interview sleutelpersoon 5

De vijfde sleutelpersoon (S5) is intercultureel zorgconsulent bij een lokaal ziekenhuis. Hiervoor was zij werkzaam bij welzijnsorganisatie Tandem als vrouwen- en jeugdwerker. Verder is ze lid van de Commissie Moskeeën Nijmegen en neemt ze deel aan de Adviesgroep van de Raad voor Levensbeschouwing en Religie in Nijmegen. Ook is ze lid van de Klankbordgroep migrantenouderen.

b) De betrokken actoren

S5 is betrokken bij de problematiek omdat ze veel hoorde over aanslagen. Ook omdat ze moeder is voelt ze zich verplicht om iets bij te dragen. Haar mogelijke inbreng bestaat uit een netwerk in Nijmegen-Dukenburg en het feit dat zij een vertrouwd gezicht en aanspreekpunt is in het stadsdeel.

Ook S5 maakt zich zorgen om het gebrekkige vertrouwen dat er heerst onder de bevolking en de wijze waarop sleutelpersonen gepercipieerd zouden kunnen worden en vraagt zij zich af hoe zij zich als sleutelpersoon het beste kunnen presenteren.

Volgens S5 zou iedereen die een training gevolgd heeft sleutelpersoon kunnen zijn. S5 vindt een training erg belangrijk, omdat dan uitleg wordt gegeven over signalen van radicalisering enerzijds en gelet wordt op culturele of religieuze sensitiviteit anderzijds. Op deze manier beschikken mensen die zich bekommeren om anderen over een zekere basiskennis die nodig is om signalen te herkennen en te plaatsen. S5 denkt dat bewoners van de wijk misschien wel meer zien dan professionals, omdat zij meer zien en hun wijk en medebewoners het best kennen.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 1: openheid

S5 vraagt zich af of de mensen uit de gemeenschap bekend moeten worden met de sleutelpersonen. Als zij er weet van hebben stappen ze misschien eerder naar hen toe, maar ze weet dat sommige sleutelpersonen hier huiverig over zijn. Zij zijn bang dat de mensen dan wantrouwig worden, hen niet

meer vertrouwen of als verrader zien. Hierover had S5 graag overleg gepleegd met andere sleutelpersonen.

Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid vooraf over de rol/inbreng van de actoren

S5 geeft aan dat zij tijdens de trainingen het gevoel had dat ze ergens naar op weg waren, maar dat hierna abrupt een einde aan is gekomen. Het was voor haar niet duidelijk wat ze na de training kon doen. Wel ziet ze zichzelf als aanspreekpunt en zal zij als zij iets signaleert eventueel een gesprek aangaan met de vader of moeder en een beetje de weg wijzen van waar ze moeten zijn als ze iets vermoeden. S5 vindt het jammer dat er nooit een bijeenkomst met sleutelpersonen is gekomen. Ze zou het waardevol vinden als zij zouden samenkomen en kennis uitwisselen. Ze zou het zonde vinden als het project nu verwatert.

Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

Zoals hierboven al aangegeven zou S5 het fijn vinden als ze cases zou kunnen bespreken met andere sleutelpersonen. Zelf noemt ze als voorbeeld de vraag hoe ver ze kan gaan als sleutelpersoon en waar haar grenzen liggen. Ze vraagt zich af wat ze kan doen als iemand in gesprek is gegaan niet naar een instantie toe wil. Waar eindigt haar verantwoordelijkheid of begint die van een ander en wanneer moet je echt je handen ervan af trekken?

Het lijkt S5 het beste als de gemeente het voortouw neemt en helpt bijeenkomsten tussen sleutelpersonen te organiseren. Misschien dat iemand van het SMN daarbij kan helpen omdat daar veel ervaring ligt. Ten slotte vindt S5 dat er meer voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd zouden moeten worden, zodat de bekendheid over de problematiek vergroot wordt.

6.7.6. Interview sleutelpersoon 6

De zesde sleutelpersoon (S6) was eerst als bestuurslid en als secretaris betrokken bij een lokale moskee. Tegenwoordig is hij beschikbaar als er hulp nodig is bij de organisatie van jongerenactiviteiten, het plannen van Arabische lessen of administratieve werkzaamheden.

b) De betrokken actoren

S6 wil graag iets doen voor de samenleving. In het bijzonder is hij gericht op de moslimgemeenschap in Nijmegen. S6 vindt het belangrijk dat kinderen op een goede manier de juiste basis meekrijgen over het geloof. Hij vindt het van belang om dicht bij de mensen te zijn zodat hij hen kan helpen. Hij ziet het als zijn taak om actie te ondernemen als je dingen aan ziet komen.

d) De kernvoorwaarden

Kernvoorwaarde 1: openheid

“Voor de mensen hoef ik niet bekend te zijn als sleutelpersoon,” zegt S6. “Alleen de mensen die op de training zijn geweest en de gemeente, voor hen ben ik sleutelpersoon, in de brieven, in communicatie met de gemeente. Daarbuiten hoef ik niet zo genoemd te worden”. S6 maakt duidelijk dat hij zichzelf ziet als helper -iemand die iets wil doen voor gemeenschap- en niet als informant. Hij zou dan wel informatie verzamelen, maar dat is informatie waarmee hij de gemeenschap kan helpen. Hij zal niet op zoek gaan naar specifieke mensen of speciale gevallen en over hen praten en daarbij namen noemen.

Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid vooraf over de rol/inbreng van de actoren

S6 heeft begrepen dat sleutelpersonen bereid moeten zijn om te luisteren naar ouderen of jongeren, het gesprek aan gaan en dan waar nodig hen begeleiding bieden of verbinding maken naar vertrouwde personen toe. Het is dan van belang om te weten voor welke probleem je bij welke persoon of instantie moet zijn. S6 heeft echter geen zicht op een dergelijk netwerk of lijst aan contacten en lokale instanties.

Wel weet S6 dat de moskee iets kan betekenen, doordat mensen hier terecht kunnen met hun vragen of problemen of door voorlichtingsbijeenkomsten te organiseren. De moskee is een vertrouwde omgeving met bekende mensen, waardoor het voor mensen gemakkelijker is om te komen.

Ook noemt S6 dat het belangrijk is om elkaar op de hoogte te houden. Dit gebeurt naar zijn zin te weinig. Als mogelijke partners noemt hij politie, wijkagenten, gemeente medewerkers, bezoekers van de moskee. Hij wil graag met enige regelmaat samen komen met andere sleutelpersonen. Dan blijven ze up-to-date van de ontwikkelingen. Kunnen ze bijleren, ervaringen uitwisselen, leren van cases die mensen van nabij mee hebben gemaakt.

S6 ziet een duidelijke rol voor de gemeente weggelegd, namelijk in de organisatie van bijeenkomsten. Herhaaldelijke bijeenkomsten zouden ook kunnen helpen om te benadrukken wat de bedoeling is en wat de betrokkenen nu eigenlijk doen, hoe ze aan de slag gaan en hoe ze elkaar op de hoogte kunnen houden.

Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

Bij de training werd er geoefend met het aangaan van een gesprek met een jongere die extreme gedachten heeft en in moeilijkheden zit. S6 vond het erg jammer dat er maar de kort de tijd was genomen om dit soort gesprekken te oefenen. Hij zou graag meer leren over hoe je in de praktijk in de basis zulke gesprekken aangaat met probleemhebbers of zorgdragers. Ook had hij graag meer uitleg gehad over de manier waarop radicale groeperingen of netwerken tot stand komen, hoe zij zich organiseren.

Wat de organisatie van bijeenkomsten met sleutelpersonen betreft, daar kan de gemeente echt iets betekenen, volgens S6. De organisatie kan niet vanuit de sleutelpersonen zelf komen, denkt hij. Niet alle sleutelpersonen zijn verbonden aan een organisatie. Zij hebben ook minder middelen om bijeenkomsten te organiseren. Bovendien is er behoefte aan een centraal aanspreekpunt. Bij wie moet je zijn als je problemen hebt of ideeën hebt. Met wie kun je dingen bespreken? Als er een persoon is die als leider gezien kan worden, dan kun je dingen regelen. Er is dus behoefte aan zo een verbindende factor. Wat hem betreft, moet dit initiatief vanuit de gemeente komen.

Ten slotte merkt S6 op dat een sleutelpersoon bereid is zijn netwerk in te zetten, maar dat die niet altijd beschikt over een netwerk dat geschikt is om de casus aan te pakken. Uit de huidige situatie blijkt dat S6 nu enkel terug kan vallen op zijn eigen netwerk, maar hij zou graag zijn netwerk uitbreiden om zich beter in te kunnen zetten voor de zaak.

6.8. Conclusie

Dit hoofdstuk stond in het teken van de inkleuring van het afwegingskader aan de hand van de gegevens uit de interviews onder ervaringsdeskundigen binnen een casestudie. In het volgende hoofdstuk vatten we deze gegevens samen en gaan we hier dieper op in. Voor nu valt op dat de inkleuring gekenmerkt wordt door openheid ten aanzien van de beleidsproblematiek en de vrijheid wat betreft de invulling van de rollen van de betrokken actoren. Dit heeft te maken met de brede preventieve aanpak, de vrijheid die de sleutelpersonen gelaten wordt en de terughoudendheid van de gemeente. Blijkbaar hebben de sleutelpersonen behoefte aan een leider die het project verder aanstuurt en ondersteuning biedt. Dit biedt aanknopingspunten voor de passende bestuursstijlen.

7. Beleidssituatie

7.1. Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we kijken naar de manier waarop de elementen van het afwegingskader kleur hebben gekregen, zodat duidelijk wordt onder welke omstandigheden de toepassing van de methode kan vinden en welke vragen daarbij relevant zijn. In dit hoofdstuk richten we ons op de beleidssituatie en in het volgende hoofdstuk op de bijpassende bestuursstijlen. De beleidssituatie wordt in kaart gebracht aan de hand van de volgende elementen: de inhoudelijke problematiek, de betrokken actoren, de doelstellingen en de kernvoorwaarden.

7.2. De inhoudelijke problematiek

Om te beginnen wordt de inhoudelijke problematiek beschreven door in te gaan op de achtergrond ervan, zoals de betekenis en oorzaken van radicalisering. Daarna vindt er de beschrijving plaats aan de hand van de kenmerken die Pröpper en Steenbeek (2001) onderscheiden om de beleidsproblematiek te typeren.

7.2.1. Achtergrond bij de problematiek

Radicalisering wordt beschreven als het proces waarbij de bereidheid om de uiterste consequentie uit een denkwijze te aanvaarden en in (geweld)daden om te zetten groeit. Dit kan uiteindelijk leiden tot gebrekkige integratie of terreurdaden. De oorzaken van radicalisering bestaan uit psycho-sociale processen waarbij de ervaren bedreiging gekoppeld wordt aan negatieve emoties en er een voorstelling wordt gemaakt van een strijd tussen de eigen groep en de anderen. Verschillende sociale, etnische of psychologische factoren kunnen individuen gevoeliger maken voor radicalisering.

7.2.2. Typering van de problematiek

De problematiek van radicalisering wordt getypeerd als complex. Zo beslaat de voedingsbodem van radicalisering grote maatschappelijke problemen, zoals achterstelling en discriminatie, die niet gemakkelijk op te lossen zijn. Ook het innerlijke radicaliseringsproces laat zich moeilijk bestrijden, bijvoorbeeld door de bescherming die geloofsvrijheid met zich meebrengt en de neutraliteit die de overheid dient na te streven. De schaal van de problematiek strekt zich ver uit. Zo beperken de oorzaken zich niet tot een bepaalde gemeenten, maar maken deze problemen deel uit van de hele maatschappij. Volgens de betrokkenen is radicalisering dan ook een probleem van ons allemaal en beperkt de problematiek zich niet tot een specifieke doelgroep -hoewel deze wel het meest betrokken wordt bij het beleid. Wat betreft de herkenbaarheid is er sprake van dubbelzinnigheid. Aan de ene kant zijn signalen van radicalisering lastig te herkennen of baseren ze zich op stereotypingen, zoals het dragen van religieuze symbolen, terwijl die niet persé tekenen zijn van radicalisering. Aan de andere kant spreken de terroristische aanslagen boekdelen en vindt de verslaggeving ervan hun weg naar het hart via de media. Dit laatste maakt radicalisering dan ook tot een ernstig probleem, omdat levens worden bedreigd. Radicalisering kan uitmonden in het verlies van naasten, doordat zij zich afsluiten van hun familie en vrienden of de dood vinden door gewelddadige acties. In sommige gevallen krijgt men ook te maken met geheimhouding ten aanzien van de doelgroep of over details van het beleid. Binnen het publieke domein bestaan er geen *best practices* van methoden met sleutelpersonen die geëvalueerd zijn op hun effectiviteit. Wel bestaat er

overeenstemming over de manier waarop het probleem het beste kan worden aangepakt, namelijk dat er samengewerkt moet worden binnen een brede aanpak en met vele partners over verschillende lagen heen.

7.3. De betrokken actoren

We hebben de beschrijving van dit element onderverdeeld in verschillende elementen, namelijk: de mogelijk betrokken participanten, de visies op de problematiek, de betrokkenheid en belangen van de betrokken actoren en hun opvattingen en argumentaties ten aanzien van de beoogde samenwerking.

7.3.1. De mogelijke betrokken actoren

Waar het gaat om de betrokken actoren kijken we vooral naar de zijde van de participanten en minder naar de kant van het bestuur. Het bestuur zal bestaan uit de betrokken medewerkers van de betreffende gemeente, terwijl het nog de vraag is wat voor type mensen in aanmerking komen voor de rol van sleutelpersonen. Eerst kijken we dus naar het palet van personen die in aanmerking komen voor de functie van sleutelpersonen. Verder is er uit de casus duidelijk geworden dat er ook een rol is weggelegd voor het lokale sociaal-maatschappelijke spelers. Hier bleef de vraag onbeantwoord over hoe de relatie tussen sleutelpersonen en het maatschappelijk middenveld gerealiseerd kon worden. Blijkbaar is het niet voldoende om sleutelpersonen met een achtergrond in de zorg bij het project te betrekken, maar is er meer voor nodig om zo'n netwerksamenwerking te bewerkstelligen.

De gedeelde noemer achter het idee van sleutelpersonen is dat zij zich op zo'n manier tot hun omgeving verhouden dat zij informatie kunnen ophalen of aanbieden die kan helpen bij het tegengaan van radicalisering. Zo beschikken zij over relevante kennis over jongeren en hun sociale omgeving en hebben ook een relatie met hen, waardoor zij wanneer dat gewenst is met hen in contact kunnen treden. Zij kunnen informatie geven over wat leeft in de wijken of gesprekken tussen ouders en kinderen begeleiden om de familiebanden te versterken. Of ze kunnen een alternatief geluid laten horen en stelling nemen tegen jihadisme en taboes doorbreken of ze kunnen kennis, bewustwording over en (religieuze) weerbaarheid tegen radicalisering en signalen daarvan vergroten. Sleutelpersonen staan bekend als betrouwbare, geloofwaardige en integere mensen die beschikken over een grote achterban, met kennis van hun behoeften en hun vertrouwen delen. In een aantal methoden wordt het belangrijk gevonden dat het contact verloopt op informele wijze en dat de sleutelpersonen niet een organisatie vertegenwoordigen, maar op persoonlijke titel of uit inhoudelijke belangstelling. In andere gevallen acteren zij vanuit de organisatie die zij vertegenwoordigen. Altijd zijn zij intrinsiek gemotiveerd en betrokken bij de doelgroep of de problematiek. In enkele grote steden is de inzet van sleutelpersonen formeler en professioneel ingericht.

Uit het onderzoek blijkt dat participerende sleutelpersonen autonome burgers kunnen zijn of vertegenwoordigers van maatschappelijke instanties, zorginstellingen of religieuze organisaties. Ook ondernemers kunnen gezien worden als sleutelpersonen. Zij zouden bijvoorbeeld jongeren in contact kunnen brengen met stagebedrijven. Onderzoek wijst echter uit dat ondernemers weinig kennis opleveren als het gaat om wat er speelt binnen de wijk.

7.3.2. De visies op de problematiek

De casus heeft geen inzicht gebracht in de opvattingen over de oorzaken en oplossingen voor de problematiek. We gaan ervan uit dat er sprake is van een zekere overeenstemming wat betreft de kennis over het probleem, omdat al de betreffende sleutelpersonen deel hebben genomen aan dezelfde training. Wat wel duidelijk is geworden uit de analyse van de casus is dat het onderwerp van het beleid vrij wordt gelaten, afhankelijk van wat de sleutelpersonen zullen inbrengen (zie kernvoorwaarde 1). Wat betreft de aanpak van de problematiek is het bestuur het erover eens dat de aanpak gericht moet zijn op alle leefgebieden en niet gericht moet zijn op vroegsignalering alleen, maar moet passen bij de situatie van de gemeente Nijmegen. Een enkele sleutelpersoon heeft gesuggereerd dat het beter zou zijn als de gemeente een kader schetst aan problemen waar de gemeente zich op richt, zodat sleutelpersonen zich een idee kunnen vormen van de thema's waar zij zich voor in kunnen zetten.

7.3.3. Betrokkenheid en belangen

Om te beginnen kijken we eerst naar de manier waarop de bestuurlijke actoren betrokken zijn bij de problematiek en wat hun belangen zijn bij de methode. Duidelijk is geworden dat de verschillende afdelingen zich op verschillende wijze verhouden tot de problematiek. Zo is de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling leidend in de preventieve aanpak. Veiligheid is meer betrokken bij urgente casuïstiek waarbij gevraagd wordt om repressie. Wijkmanagement sluit de rij en is meer gericht op leefbare wijken en sociale stabiliteit. Ondanks deze verschillen komt de interesse van deze afdelingen in het instrument sleutelpersonen overeen. Dit heeft te maken met hun betrokkenheid, die gekenmerkt wordt door het idee dat zij in dienst staan van de gemeenschap. De medewerkers van de gemeente vinden het belangrijk om zicht te krijgen op wat er leeft binnen de gemeenschap en willen dit bereiken via de sleutelpersonen. Alle medewerkers getuigen van interesse in de input die sleutelpersonen kunnen leveren waar het gaat om de belangen die zij kunnen vertegenwoordigen, zoals de vraagstukken die leven onder de gemeenschap. In het bijzonder is er onder Veiligheid en Wijkmanagement behoefte aan inzicht in deelgemeenschappen, omdat het contact met deze gemeenschappen hier minder is dan bij Maatschappelijke Ontwikkeling.

Uit de casus blijkt dat de sleutelpersonen zich intrinsiek gemotiveerd voelen zich in te zetten voor de samenleving, in het bijzonder gaat hun bezorgdheid uit naar jongeren met een Marokkaans-islamitische achtergrond. Wat opvalt, is dat verschillende sleutelpersonen sterk het gevoel hebben dat ze tijdens de training samen op weg waren om iets te doen aan de problematiek. Ook de medewerker van Wijkmanagement merkt op dat de bestrijding van radicalisering een doel is van 'ons allemaal'. Deze ervaring van gedeeldheid van het probleem en eensgezindheid om ermee aan de slag te gaan is opvallend.

De projectleider van het SMN geeft aan dat het vooral gaat om de samenwerking tussen sleutelpersonen, de gemeente en het maatschappelijk middenveld. Vanuit de kant van de gemeente heeft de medewerker van Maatschappelijke Ontwikkeling aangegeven behoefte te hebben aan direct contact met de sleutelpersonen. Wat betreft het SMN is haar betrokkenheid afgelopen nu de trainingen ten einde zijn, hoewel ze zich ter beschikking stelt in het leggen van contacten of het delen in kennis.

7.3.4. Opvattingen en argumentaties

Een van de dingen die opvalt bij de analyse van de interviews is dat verschillende respondenten aangeven dat de samenwerking tussen de gemeente en sleutelpersonen gekenmerkt zou moeten worden door gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Zowel de projectleider van het SMN, medewerkers van de gemeente als de sleutelpersonen hebben zich hierover geuit. Uit de interviews blijkt dat de belangen van de gemeenschap als uitgangspunt worden genomen. De medewerker van Veiligheid bijvoorbeeld vindt het belangrijk om niet alleen in tijden van nood bij mensen aan te kloppen, maar ook in vreedstijd contacten aan te leggen en te informeren naar wat er speelt en wat de behoeften zijn. Volgens verschillende sleutelpersonen leeft onder de gemeenschap het idee dat de gemeente alleen aanklopt als er zich problemen voordoen of als ze 'iets moet hebben'. Volgens de projectleider is het van belang dat de sleutelpersonen een onafhankelijke positie behouden en een kritische houding innemen richting de gemeente. Dit is nodig om op te komen voor de belangen van de gemeenschap.

Een ander punt is dat alle sleutelpersonen die deel hebben genomen aan de interviews enthousiast zijn om het project voort te zetten. Ook vanuit de gemeente vinden ze het belangrijk om het contact met sleutelpersonen te realiseren. Het probleem is dat het project tot stilstand is gekomen. Onder de sleutelpersonen heerst de overtuiging dat de gemeente echt iets kan betekenen in de continuering van het project. Zo zien zij de gemeente als aangewezen persoon om bijeenkomsten onder de sleutelpersonen te organiseren en te fungeren als centraal aanspreekpunt. Hier is grote behoefte aan. Toch is dit onderwerp nog een vraagstuk voor de gemeente, omdat zij vreest dat als zij hier de leiding inneemt, het initiatief van onderop wordt belet.

Hierop aansluitend volgt de vraag of de sleutelpersonen formeel of informeel hun positie als sleutelpersoon voor de gemeente zullen vervullen of niet. Een bijkomende vraag is of de sleutelpersonen dan bekend gemaakt moeten worden onder breder publiek. Er zijn enkele punten naar voren gebracht die hiermee te maken hebben. Zo blijkt uit de casus dat het formele karakter van de term 'sleutelpersonen' enkele barrières opwerpt. Sommige personen die deel hebben genomen aan de training voelen zich niet aangesproken als sleutelpersoon of herkennen zich niet in de functie. Zij vinden het 'groots' klinken of denken dat zij niet voldoende bezig zijn met het onderwerp of vergeleken met anderen zich te weinig inzetten voor het doel. Andere sleutelpersonen menen echter dat een meer formele vorm van samenwerking kan helpen bij het werk als sleutelpersoon, omdat zij zich dan gesteund weten door de gemeente en weten dat zij kunnen aankloppen bij bijvoorbeeld scholen. Een ander voordeel is dat zij hun netwerk via de gemeente kunnen uitbreiden en zo beter in staat worden gesteld om cases aan te pakken.

Een van de sleutelpersonen merkt op dat de gemeente meer inzicht moet bieden in haar beleid. Volgens deze sleutelpersoon bestaat er onzekerheid over wat ze moeten doen en ervaren ze een drempel om naar de gemeente te stappen als er zich mogelijk signalen van radicalisering voordoen. Het is de vraag of de gemeente hieraan tegemoet kan komen.

Ten slotte zijn er nog een aantal punten waar alle betrokkenen het over eens zijn. Het eerste punt is dat zij vinden dat er niet dubbelzinnig moet worden gedaan over de rol van sleutelpersonen. Dit zou niet bevorderlijk zijn voor het vertrouwen in de overheid of in de sleutelpersonen. Daarnaast delen zij het idee dat de sleutelpersonen regelmatig zouden moeten samenkomen om elkaar op de hoogte

te houden en cases te bespreken. Ook zijn alle betrokkenen het erover eens dat de gemeente iets kan betekenen in de ondersteuning van het project door aanvullende trainingen te financieren.

7.4. De doelstellingen

Uit de casus blijkt dat er drie verschillende doelstellingen van toepassing kunnen zijn op een interactieve beleidsaanpak waarbij sleutelpersonen een rol spelen. Vanuit de kant van het bestuur, de gemeente en respectievelijk het SMN is de volgende doelstelling van toepassing, namelijk *het verbeteren van de samenwerking met externe partijen*. Vanuit de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling geeft de medewerker aan dat ze het belangrijk vindt dat de sleutelpersonen dichter in relatie komen te staan met de sociale kaart van Nijmegen, zoals wijkteams, jeugdcentra of wijkagenten. Zij en de projectleider geven aan dat dit ook de bedoeling is geweest van het project.

De andere afdelingen van de gemeente geven aan dat zij vooral behoefte hebben aan kennis die sleutelpersonen kunnen aanreiken, om zo zicht te krijgen op wat er speelt binnen delen van de gemeenschap die anders buiten beeld blijven. Ook willen zij met de sleutelpersonen hun netwerk uitbreiden, zodat zij een beroep op hen kunnen doen en kunnen aanspreken als zij iets kunnen betekenen in het oplossen van bepaalde problemen. Deze inzet van sleutelpersonen past dan weer bij de doelstelling *de uitbreiding van participatie en democratie*, omdat zij de behoeften van hun achterban in beeld brengen en zelf activiteiten ontplooiën om de problemen aan te pakken.

Een andere doelstelling die naar voren is gekomen is *de vergroting van het probleemoplossend vermogen van de maatschappij*. Deze doelstelling past bij het project met sleutelpersonen, omdat de eigen kracht van de gemeenschap wordt aangeboord om een probleem aan te pakken.

7.5. De kernvoorwaarden

Hieronder staat per kernvoorwaarde een samenvatting van de analyse van de gegevens uit de interviews. Sommige elementen zullen overlap vertonen met al eerder besproken onderdelen, zoals de visie op de problematiek en de visies en belangen van de actoren.

7.7.1. Kernvoorwaarde 1: openheid

De eerste kernvoorwaarde staat in het teken van openheid, in het bijzonder openheid in beleidsruimte. Dit betekent dat de inhoud en het beleid van het bestuur niet vast staat en dat zowel het bestuur als de participanten bereid is om invloed te delen en inzicht te bieden in het beleidsproces en de afweging van besluiten. Ook dient de participant geen onveranderlijke opstelling of opvatting te hebben. In dit onderzoek hebben we dit element nog uitgebreid door te kijken naar de transparantie naar derden toe.

Uit de casus is duidelijk geworden dat het beleid in het teken staat van het thema radicalisering, maar dat het onderwerp van beleid nog open staat. De medewerkers laten het onderwerp vrij, afhankelijk van wat de sleutelpersonen zullen aandragen. Hier tegenover staat dat een van de sleutelpersonen liever van de gemeente te horen krijgt welke thema's onderwerp zijn van beleid, zodat hij kan zien of hij hierop aan kan sluiten.

Volgens medewerkers van de gemeente moet ook naar de sleutelpersonen toe duidelijk worden gemaakt dat zij niet gezien worden als informant, maar als 'extra antenne' om signalen uit de

gemeenschap op te pikken, of dit nu gaat over radicalisering of problemen op leefgebieden. Een probleem is dat de beschrijving van sleutelpersonen in deze termen het idee voedt dat sleutelpersonen een verlengstuk van de overheid zijn.

Een probleem dat leeft onder sommige sleutelpersonen is onzekerheid over de vraag of sleutelpersonen in de openbaarheid moeten treden als sleutelpersoon of niet. Sommige sleutelpersonen vrezen ervoor dat ze gezien worden als verrader en gaan dit probleem misschien liever uit de weg door zich niet bekend te maken als zodanig, andere achten het eenvoudigweg overbodig. Dit vraagstuk sluit aan bij de vraag of de sleutelpersonen formeel of informeel sleutelpersoon voor de gemeente moeten zijn. Er is echter wel overeenstemming over het idee dat, wat betreft de openheid over het beleid en de rol van sleutelpersonen daarbinnen, het belangrijk is om hierover duidelijk en transparant te zijn naar de gemeenschap toe. Op deze manier moeten de mensen zicht krijgen op de positie van sleutelpersoon als tussenpersoon of belangenbehartiger.

7.7.2. Kernvoorwaarde 2: duidelijkheid vooraf over de rol en inbreng van de actoren

De tweede kernvoorwaarde bestaat uit verschillende onderdelen. Ten eerste dient het bestuur er zich van bewust te zijn waaraan de uitkomsten van het interactieve traject worden getoetst, welke rol het zelf wil spelen en welke rol het de participant wil toebedelen. Daarnaast moet zowel onder het bestuur als onder de participanten een eenduidig optreden mogelijk zijn, zonder de hinder van interne meningsverschillen. De nadruk van Pröpper en Steenbeek ligt op de visie vanuit het bestuur, maar in dit onderzoek is dit uitgebreid zodat ook de visie van de participanten in beschouwing wordt genomen.

De mate waarin voldaan wordt aan deze kernvoorwaarde is omstreden. Aan de ene kant zitten de medewerkers van de gemeente op één lijn wat betreft de presentatie vanuit de gemeente. Deze houdt in dat de nadruk moet liggen op de benadering vanuit Maatschappelijke Ontwikkeling en niet Veiligheid. Dit sluit beter aan bij de situatie binnen de gemeente Nijmegen en de gekozen benadering van de problematiek. Aan de andere kant speelt de medewerker van Maatschappelijke Ontwikkeling met het idee om het voortouw te nemen in de organisatie, hoewel zij liever ziet dat de sleutelpersonen zichzelf verenigen.

Ook ten aanzien van de participanten is er sprake van dubbelzinnigheid. Alle sleutelpersonen die hebben deelgenomen aan de training hebben kennis gemaakt met de bedoeling achter sleutelpersonen en geleerd over manieren waarop zij een relatie kunnen aangaan met lokale partners. Het probleem is echter dat de sleutelpersonen hier geen gevolg aan hebben kunnen geven. Sommige sleutelpersonen hebben er ook geen zicht op bij welke instanties ze moeten zijn in het geval zich een casus voordoet en kunnen nu niet beschikken over het benodigde netwerk. Buiten het geven van voorlichtingsbijeenkomsten, weten zij niet wat zij verder concreet kunnen doen.

7.7.3. Kernvoorwaarde 3: de meerwaarde van participatie

De derde kernvoorwaarde bestaat uit de bijdrage die het bestuur verwacht van de participanten. In dit onderzoek kijken we ook naar de verwachtingen van de participanten. De vooronderstelling achter de methode is dat sleutelpersonen activiteiten kunnen ondernemen die helpen bij de aanpak van radicalisering en de gemeente kunnen voorzien in relevante kennis over de gemeenschap. De

betrokkenheid van de gemeente bestaat uit het ondersteunen van deze activiteiten en het beschikbaar stellen van haar netwerk. Het is echter nog de vraag waar deze steun begint en ophoudt.

7.7.4. Kernvoorwaarde 4: Constructieve relatie

Uit het bovenstaande blijkt dat de betrokken actoren de opvatting delen dat radicalisering een ernstig probleem is dat vraagt om een gezamenlijke aanpak. De veronderstelling is dat de sleutelpersonen en gemeente elkaar nodig hebben om bepaalde doelstellingen te bereiken. Verder blijkt uit de interviews niets dat wijst op een onwerkbaar relatie. Alle betrokkenen vinden het belangrijk dat de relatie gekleurd wordt door gelijkwaardigheid en wederkerigheid.

7.7.5. Geschikte problematiek

Volgens Pröpper en Steenbeek (2001:43) kenmerkt de geschikte problematiek zich onder meer door het feit dat het hanteerbaarheid is en tegelijkertijd onvoldoende uitgekristalliseerd is. Dit betekent enerzijds dat de problematiek afgebakend kan worden van andere problemen en dat het de competentie van het bestuur niet te boven gaat. Anderzijds betekent het dat er onvoldoende overeenstemming bestaat in het publieke domein over de oorzaken en de beste aanpak van het probleem.

Wat betreft de hanteerbaarheid van het probleem staan we voor de vraag of het probleem van radicalisering voldoende kan worden afgebakend van andere problemen. Bij de beschrijving van de problematiek is duidelijk geworden dat de oorzaken van radicalisering samenhangen met grote maatschappelijke problemen zoals ervaren onrecht, discriminatie en maatschappelijke achterstelling. Hierdoor is een tal van problemen relevant voor de bestrijding van radicalisering, van werkloosheid en vroege schoolverlaters tot de aanwezigheid van ronselaars. Het is de vraag of dit een barrière oplevert of dat het juist kansen biedt voor een interactieve aanpak.

Ondanks deze uitgebreidheid zou het kunnen dat dit de competentie van het bestuur niet te boven gaat, omdat een afdeling als Maatschappelijke Ontwikkeling is toegewijd aan deze problematiek. Bovendien zou de inzet van sleutelpersonen een bijdrage kunnen leveren aan de aanpak van deze problemen, doordat er mensen uit het veld betrokken worden die dicht bij de doelgroep staan. Door de inbreng van verschillende mensen met diverse achtergronden en betrokkenheid met de doelgroep kunnen nieuwe ideeën de weg naar het bestuur vinden en zo nieuwe manieren worden gevonden om de problematiek aan te pakken.

7.7.6. Kernvoorwaarde 6: voldoende capaciteit/hulpmiddelen

Door middel van de training heeft het SMN voorzien in een zekere kennisbehoefte over radicalisering en aan de sleutelpersonen laten zien waar zij terecht kunnen in het geval er zich kwesties voordoen, waardoor sleutelpersonen over een zekere mate van capaciteit beschikken. Toch geven verschillende sleutelpersonen aan dat zij niet weten waar zij terecht kunnen en geven zij aan dat twee trainingsdagen niet genoeg zijn. Zo zouden de sleutelpersonen graag meer leren over hoe je gesprekken houdt, bijvoorbeeld met jongeren of ouders. Andere sleutelpersonen geven aan dat er behoefte is aan meer kennis, bijvoorbeeld over hoe radicaliseringsnetwerken werken. Alle betrokkenen geven aan dat de gemeente de sleutelpersonen zou kunnen ondersteunen door aanvullende trainingen te financieren.

Een doelstelling bij de methode was dat de sleutelpersonen in verbinding zouden komen met lokale instanties. Op het moment beschikken de sleutelpersonen niet over de middelen om dit te kunnen realiseren. Sommige sleutelpersonen hebben geen zicht op de lokale instanties of weten niet op welke manier zij het contact kunnen maken. Volgens sommige sleutelpersonen zou het helpen als de sleutelpersonen formeel verbonden worden aan de gemeente, omdat dit deuren opent en het werk vergemakkelijkt.

Zoals duidelijk is geworden is er grote behoefte aan bijeenkomsten tussen sleutelpersonen en gemeente. Enerzijds omdat de sleutelpersonen behoefte hebben aan overleg en anderzijds omdat de gemeente behoefte heeft aan kennis die de sleutelpersonen zouden kunnen aanreiken. Volgens de medewerker van de gemeente moet er eerst bestuurlijk besluit worden genomen alvorens de gemeente hier iets in kan betekenen, omdat hier mankracht voor vrijgemaakt moet worden.

Een enkele sleutelpersoon merkt op dat de moskee meer zou kunnen betekenen als het budget dat toeliet. Het is mogelijk dat de gemeente hier ook bijschiet, afhankelijk van de activiteiten die de moskee ontplooit. Een suggestie die gedaan wordt is het organiseren van extra voorlichtingsbijeenkomsten. Hierop aansluitend is het volgens de projectleider belangrijk dat de gemeente oog heeft voor het vrijwilligerswerk van sleutelpersonen en de beperkingen die dit met zich meebrengt.

7.8. Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar de schets van de beleidssituatie waarbij sleutelpersonen en gemeenten samenwerken op het gebied van radicalisering binnen een interactieve beleidsaanpak. Hierbij zijn verschillende aandachtspunten aangeraakt die terug zullen komen in het concluderende hoofdstuk. Verder biedt deze schets de mogelijkheid om verder te kijken naar bijpassende bestuursstijlen bij zo'n dergelijke aanpak. Dit is het onderwerp van het volgende hoofdstuk.

8. Bestuursstijlen

8.1. Inleiding

Nu de beleidssituatie in kaart is gebracht, kan er gekeken worden naar passende bestuursstijlen. Het is van belang om hierbij stil te staan, omdat er bij een gekozen bestuursstijl verwachtingen en vereisten gelden ten aanzien van de participanten en het bestuur. De gekozen bestuursstijl moet bij de beleidssituatie passen en weloverwogen gekozen worden om bij te kunnen dragen aan het succes van de aanpak.

Uit de analyse van de casus komt een drietal zaken naar voren die kenmerkend zijn voor de gegeven beleidssituatie en de relatie tussen het bestuur en de participanten. Zo is duidelijk geworden dat de gemeente zo min mogelijk wil sturen in het proces en dat het bestuur wenst dat de participanten initiatiefnemer zijn. Daarnaast geven zowel de sleutelpersonen als medewerkers van de gemeente aan dat de relatie gekenmerkt zou moeten worden door gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Verder geven de sleutelpersonen aan dat er behoefte is aan hulp en ondersteuning en de gemeente geeft aan hierin te willen voorzien in de vorm van de financiering van aanvullende trainingen.

8.2. De verschillende bestuursstijlen

In verschillende situaties passen verschillende en soms wel meerdere bestuursstijlen die elkaar kunnen afwisselen. Pröpper en Steenbeek (2001:46) onderscheiden zeven bestuursstijlen, waarvan er vier interactief zijn en drie niet. De interactieve zijn de faciliterende, samenwerkende, delegerende en participatieve bestuursstijlen. De niet-interactieve zijn de consulterende, open autoritaire en gesloten autoritaire stijl. De keuze voor een passende bestuursstijl hangt samen met de ruimte die het bestuur laat voor de inbreng van participanten en de mate waaraan voldaan is aan de kernvoorwaarden. Des te meer er is voldaan aan de kernvoorwaarden, des te interactiever de aanpak.

Zoals gezegd betekent interactief hier dat de participanten in de gelegenheid worden gesteld om in een vroeg stadium invloed te kunnen uitoefenen op het beleid. Deze invloed verschilt van en moet als ruimer worden opgevat dan 'inspraak', waarbij participanten enkel hun mening uiten over het beleid. De verschillende bestuursstijlen scoren verschillend op de zogenaamde participatieladder. Op de bovenste trede zijn de inhoudelijke openheid en daarmee ook de invloed van de participanten het grootst en per trede nemen deze af. "Onder 'inhoudelijke openheid' verstaan we de ruimte die er is voor nieuwe ideeën, plannen en handelingen (formulering van probleem van het beleid) en de ruimte om af te wijken van de opvattingen, voornemens en handelingskaders van het bestuur" (Pröpper en Steenbeek, 2001:50). Een zevental vragen kunnen behulpzaam zijn bij het kiezen van het benoemen van een bestuursstijl (Pröpper en Steenbeek, 2001:51):

1. Wiens beleid staat centraal?
2. Hoe groot is de invloed van de participanten?
3. Wat is de inhoudelijke beleidsruimte?
4. Op welk moment heeft de participant invloed?
5. Wat is de rol van de participanten?
6. Wat is de inbreng van participanten?
7. Wanneer is er wel en wanneer is geen sprake van interactief beleid?

8.3. De bijpassende bestuursstijlen

In het geval van de casus hebben we gezien dat de betrokken afdelingen zich op een andere manier tot de problematiek verhouden. Daarom is er onderscheid gemaakt tussen enerzijds een afdeling zoals Maatschappelijke Ontwikkeling, die zich vooral met preventie bezighoudt en aan de andere kant een afdeling zoals Veiligheid, die zich meer richt op repressie. Hieronder wordt duidelijk welke gevolgen dit heeft voor de bijpassende bestuursstijlen.

8.3.1. Maatschappelijke Ontwikkeling

Wat betreft de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling lijkt een mix van de faciliterende en samenwerkende bestuursstijl het meest passend. Als eerste kijken we naar de faciliterende stijl. Deze bestuursstijl kenmerkt zich door de rol van het bestuur als facilitator die ondersteuning biedt, bijvoorbeeld in de vorm van tijd, geld, deskundigheid of materiële middelen. De rol van de participant staat in het teken van initiatiefnemer en het bestuur biedt ondersteuning. Uit de casus is gebleken dat het bestuur zich open stelt voor verschillende onderwerpen die thema kunnen zijn van het beleid, afhankelijk van wat de sleutelpersonen inbrengen en de participanten geven aan dat er behoefte is aan steun vanuit de kant van de gemeente. De participanten worden door het bestuur gezien als initiatiefnemer en de gemeente stelt zich terughoudend op. Het bestuur kan zich op deze manier tot de samenwerking verhouden, omdat het bestuur de problematiek wel belangrijk vindt, maar het geen prangend probleem acht om zich er binnen dit project actiever mee bezig te houden.

De samenwerkende bestuursstijl wordt gekenmerkt door de rol van het bestuur en de participanten als samenwerkingspartner en draait dus om gelijkwaardigheid. Dit betekent dat het bestuur bereid is tot grote inhoudelijke openheid en bereid is om in het geval van belangentegenstellingen compromissen te sluiten. Het is wel van belang dat het bestuur een kader schetst waaraan de uitkomsten getoetst kunnen worden. In het geval van de gemeente Nijmegen is gesteld dat de sleutelpersonen een goede representatie moeten zijn van de Marokkaans-Nijmeegse gemeenschap, zodat hun belangen goed vertegenwoordigd zijn. Daarnaast moet er de connectie gemaakt worden tussen de sleutelpersonen en lokale instanties. Een ander kenmerk van deze bestuursstijl is dat zowel het bestuur als de participanten voldoende eenduidig kunnen optreden. Uit de gegevens blijkt dat de medewerkers van de gemeente zorg hebben over de indruk die zij zouden kunnen wekken als veiligheid in de lead is en geven zij de voorkeur de klemtoon te leggen op maatschappelijke ontwikkeling. Hieruit blijkt dat zij het belangrijk vinden om met één gezicht en met de juiste oriëntatie de sleutelpersonen tegemoet te treden. Verder is de problematiek geschikt voor deze bestuursstijl, omdat het niet dusdanig urgent is en de snelheid van het proces kan bijhouden. Ook is de problematiek niet zodanig gepolitiseerd waardoor er een (politieke) strijd zou kunnen ontstaan.

Uit de casus blijkt dat er problemen zijn bij de keuze voor een faciliterende bestuursstijl. Dit probleem ligt bij de rol van de participant als initiatiefnemer en de faciliterende rol van de gemeente. Aan de ene kant verwacht de gemeente dat de participanten het initiatief nemen, maar aan de andere kant geven de participanten aan dat zij niet verder kunnen zonder een centraal aanspreekpunt of de organisatie van overlegbijeenkomsten. Hiervoor kijken zij in de richting van de gemeente. Het is een punt van discussie of de sleutelpersonen een gebrek aan initiatief tonen of eenvoudigweg de bal terugkaatsen naar de gemeente om het project voort te zetten. Het is de vraag waar de rol van de gemeente als facilitator eindigt en meer in de buurt komt van initiator.

8.3.2. Veiligheid

In het geval van de afdeling Veiligheid lijken twee bestuursstijlen het meest passend, namelijk de participatieve en consultatieve stijlen. Het verschil met deze stijlen in vergelijking met de faciliterende en samenwerkende bestuursstijlen is dat hier meer het beleid van het bestuur centraal staat en minder beleidsruimte is voor de participanten. Bij de participatieve bestuursstijl vraagt het bestuur een open advies van de participant en is er veel ruimte voor discussie en inbreng. Dit betekent onder meer dat de participant een eigen probleemdefinitie en oplossingsrichting kan aangeven. Bij deze bestuursstijl past een situatie waarbij de problematiek voldoende afgebakend is. Een voorstelbaar scenario is een situatie waarbij het bestuur niet weet op welke manier zij het beste de situatie kan aanpakken, omdat er behoefte is aan advies van iemand die persoonlijk bekend is met de situatie en de betreffende individuen. In zo'n situatie is het bestuur bereid en in staat participanten om inzicht te geven in het beleidsproces en de afweging van besluiten en invloed met participanten te delen, maar uiteindelijk wil het bestuur zelf beslissen.

De tweede te overwegen bestuursstijl komt overeen met een overtreffende trap aan cases die zich kunnen voordoen. Bij een consultatieve bestuursstijl raadpleegt het bestuur de participant (consultator) over een gesloten vraagstelling: de participant kan zich dan uitspreken over een gegeven beleidsaanpak binnen een gegeven probleemomschrijving. Het beleidsplan is in het geval van de consultatieve stijl dus grotendeels duidelijk en uitgewerkt, maar het bestuur wil dit plan inhoudelijk toetsen en is eventueel bereid aanpassingen te doen afhankelijk van het advies van de participant. Het is wel noodzakelijk dat de problematiek niet zodanig urgent is dat er geen voldoende tijd is voor de participant om bekend te raken met het voorstel en voor de communicatie met het bestuur. Het verschil met de participatieve bestuursstijl is dus dat de vraagstelling minder open ligt.

8.4. Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gezien welke bestuursstijlen toepasbaar zijn bij de implementatie van het instrument sleutelpersonen door gemeenten. We hebben hierbij gelet op verschillende beleidssituaties, zoals de betrokkenheid van verschillende gemeentelijke afdelingen. Wij achten het van belang om deze verschillende benaderingen in oog te houden bij de samenwerking tussen gemeente en sleutelpersonen. In het volgende hoofdstuk kijken we naar verdere aandachtspunten.

9. Analyse en conclusies

9.1. Inleiding

Dit scriptieonderzoek stond in het teken van een kritisch onderzoek met als uitgangspunt de praktische relevantie voor de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten op het gebied van radicaliseringsbeleid binnen een interactieve beleidsaanpak. De centrale vraag is welke aandachtspunten bij een dergelijke aanpak van belang zijn. Eerst kwam de theorie over interactief beleid van Pröpper en Steenbeek (2001) aan bod. Daarna zijn we ingegaan op de inhoudelijke problematiek. Vervolgens hebben we het vraagstuk bestudeerd door te kijken naar beschikbare literatuur, bestaande methoden en de specifieke case. Na de analyse van deze gegevens is het mogelijk gebleken om in dit hoofdstuk een beschrijving te geven van het instrument sleutelpersonen, hun mogelijke functies en bijbehorende implementatiefasen. Daarnaast is er een tiental aandachtspunten uit het onderzoek zijn voortgekomen. Tot slot volgt nog een korte reflectie.

9.2. Het instrument sleutelpersonen

Op basis van dit onderzoek is er zicht gekomen op het type mensen dat in aanmerking komt voor de functie sleutelpersonen, wat de functie inhoudt en hoe hier invulling aan gegeven kan worden. De inzet van sleutelpersonen kan vanuit beleidsperspectief gezien worden als een manier om beleidsdoelen te bereiken, en in deze zin kan de sleutelpersoon begrepen worden als een instrument om situaties te verbeteren, problemen te verminderen of op te lossen.

9.2.1. Kandidaat sleutelpersonen

In het kort kan de sleutelpersoon beschreven worden aan de hand van drie kenmerken:

- Een sleutelpersoon levert een bijdrage aan de aanpak van sociaal-maatschappelijke vraagstukken in de vorm van kennis, vaardigheden en/of netwerken
- Een sleutelpersoon verhoudt zich op een positieve wijze tot de eigen kring
- Iedereen kan een sleutelpersoon zijn, als je je maar betrokken voelt bij de betreffende problematiek en intrinsiek gemotiveerd bent om je hiervoor in te zetten

Een sleutelpersoon kan beschreven worden als iemand die actief bijdraagt aan de aanpak van sociaal-maatschappelijke vraagstukken en daarbij zijn kennis, vaardigheden en netwerken ter beschikking stelt. Iedereen kan dus een sleutelpersoon zijn, als je je maar betrokken voelt bij de problematiek en intrinsiek gemotiveerd bent om je hiervoor in te zetten. Typische sleutelpersonen zijn verbonden aan sociaal-maatschappelijke, religieuze of belangenorganisaties, scholen, sportclubs en buurthuizen. Maar ook burgers, ouders of ondernemers kunnen als sleutelpersoon beschouwd worden. Sleutelpersonen hoeven dus niet persé een organisatie te vertegenwoordigen en ze worden eerder als informeel partner beschouwd dan formeel, hoewel hun netwerksamenwerking soms professioneler is ingericht. Ook partners uit de veiligheidssector, zoals wijkagenten, worden gezien als sleutelpersonen. Het kenmerkende aan sleutelpersonen is hun relatie tot de eigen kring. Ze beschikken over een grote achterban en vaak ook een breed netwerk. Ze genieten het respect en vertrouwen van de doelgroep en staan bekend als integere mensen. Soms zijn ze gezagdragers en genieten ze aanzien. Door hun relatie tot de eigen kring kunnen sleutelpersonen verschillende functies vervullen.

9.2.2. Functies van sleutelpersonen

Hier onderscheiden we een viertal functies, namelijk een brugfunctie, kennisfunctie, signaleringsfunctie en voorbeeldfunctie. De brugfunctie betekent dat de sleutelpersoon mensen in verbinding brengt met andere personen of instanties of drempels hiertussen wegneemt. Deze functie is vergelijkbaar met de rol van een tussenpersoon of intermediair. Zo kan de sleutelpersoon zich richten op het samenbrengen en versterken van partners en bijdragen aan de opbouw en uitwisseling van kennis en expertise rondom maatschappelijke vraagstukken. De sleutelpersoon kan ook een rol spelen in de communicatie tussen overheids- of maatschappelijke instanties en de eigen culturele of religieuze gemeenschap. Dan vervult hij of zij een rol die vergelijkbaar is met een cultureel bemiddelaar.

De kennisfunctie betekent dat de sleutelpersoon kennis verspreid of vergroot. Het doel kan zijn het vergroten van de kennis van of het bewustzijn aangaande onderwerpen zoals radicalisering of het bespreekbaar maken van taboeonderwerpen. Dit kan bijdragen aan het vergroten van de alertheid en weerbaarheid van de gemeenschap.

De signaleringsfunctie houdt in dat de sleutelpersoon de signalen opvangt uit zijn omgeving. Hij kan vervolgens tot actie over gaan, zoals in gesprek gaan met betrokkenen of andere partner erbij betrekken. De relatie tussen sleutelpersonen en de eigen kring wordt binnen de aanpak van radicalisering gezien als waardevol. Zij vormen een sleutelpositie tot relevante kennis en informatie die anders niet of moeilijk te achterhalen is. Zo zijn ze bekend met de jongeren en hun sociale omgeving, waardoor zij met hen in relatie staan of gemakkelijk in contact kunnen treden en op de hoogte zijn van de ontwikkelingen en veranderingen kunnen waarnemen. Hierdoor kunnen zij andere partners voorzien in aanvullende informatie en signalen helpen duiden of vanuit hun betrokkenheid sturen of invloed uitoefenen.

De voorbeeldfunctie houdt in dat de sleutelpersoon anderen een spiegel voorhoudt, inspireert en zicht biedt op betekenisvolle identificatiemogelijkheden met gene of waarden die hij vertolkt. Binnen de aanpak van radicalisering kan deze functie vorm krijgen door een alternatief geluid te laten horen op het radicale gedachtegoed en zo de religieuze weerbaarheid tegen radicalisme vergroten. De functie kan vergeleken worden met dat van een rolmodel.

Een sleutelpersoon die actief is in de aanpak van radicalisering kan dus verschillende activiteiten ontplooiën. Zo kan hij of zij voorlichtingsbijeenkomsten houden met als doel het onderwerp uit de taboesfeer te halen of stelling nemen tegen jihadisme, kennis en bewustwording ten aanzien van radicalisering te vergroten waardoor ook de alertheid wordt vergroot. Hij of zij kan ook bijdragen aan de kennis en expertise in de aanpak van radicalisering door overleg te plegen met andere partners. Of hij of zij kan gesprekken tussen jongeren of ouders en kinderen begeleiden waardoor familiebanden worden versterkt en de aantrekkingskracht van extremistische groeperingen kleiner wordt. Verder kan de sleutelpersoon waakzaam zijn voor verdachte activiteiten of signalen van radicalisering. Per project kan er sprake zijn van een specifiek profiel, zodat de kandidaat sleutelpersoon aansluit bij de doelen die dan van toepassing zijn, denk aan bepaalde kennis, vaardigheden en competenties. Voorbeelden zijn het beschikken over een breed netwerk en organisatiekracht of als gezaghebber op een bepaald gebied en overtuigingskracht.

9.2.3. Implementatiefasen

Zoals al aangekondigd in een eerder hoofdstuk kunnen er als het gaat om een project waarbij sleutelpersonen een rol spelen drie fasen onderscheiden worden, zoals in Steunenberg e.a. (2014: 86-7). Deze fasen geven meer inzicht in de methode, omdat het laat zien wat er allemaal bij de implementatie komt kijken. Deze fasen zijn de opstartfase, implementatiefase en evaluatie- of ontwikkelingsfase. De eerste fase staat in het teken van het opstarten en inrichten van het project, het aanstellen van projectleiders, het leggen van contacten met betrokkenen en het rekruteren van de sleutelfiguren. De tweede fase draait om de implementatie, dus de inzet van de sleutelfiguren en de zaken die bij de uitvoering komen kijken, zoals het organiseren van bijeenkomsten. In deze fase worden de problemen in kaart gebracht, geanalyseerd en verbeterprojecten ontwikkeld en gestart. In de laatste fase worden de verbeterprojecten door betrokken partijen geïmplementeerd en geborgd binnen de lokale regelingen, afspraken en structuren. Meer schematisch zien de fasen er als volgt uit:

1. Opstartfase
 - a) Het aanstellen van een lokale projectleider en partners
 - b) Het zoeken naar samenwerking met lokale organisaties
 - c) Het opstarten en onderhouden van een lokaal netwerk
 - d) Het identificeren, aanstellen en trainen van sleutelpersonen
2. Implementatiefase
 - a) Het definiëren van de doelgroepen of te adresseren problematiek
 - b) Het vaststellen van de gewenste resultaten van de samenwerking
 - c) Het starten van (verbeter)projecten in overleg en in afstemming met partners
 - d) Het implementeren of borgen van de opbrengsten van de samenwerking
3. Evaluatie- en ontwikkelingsfase
 - a) Het uitvoeren van het project door te voorzien in de (rand)voorwaarden
 - b) Het monitoren van de ontwikkelingen en het vaststellen van contactmomenten
 - c) Het onderhoud van het netwerk en het adresseren van complicaties
 - d) Het borgen van verbeterprojecten na afronding van voorgaande initiatieven

9.3. Aandachtspunten bij de methode

Nu we zicht hebben op de inhoud van het instrument sleutelpersonen kunnen we kijken naar de onderscheiden aandachtspunten die van toepassing kunnen zijn bij de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten. Eerst kijken we naar moeilijkheden bij het begrip sleutelpersonen. Daarna kijken we naar belangrijke kwesties bij het ontwerpen van een interactieve beleidsaanpak bij sleutelpersonen door twee toepassingen te combineren. Uiteindelijk zijn er dan nog de relevante elementen van het afwegingskader van Pröpper en Steenbeek.

9.3.1. Problemen bij het begrip sleutelpersonen

Bij de benadering van de respondenten en tijdens de interviews werd duidelijk dat het begrip sleutelpersoon een belemmering kan vormen als er getracht wordt jongelingen bij het samenwerkingsproject te betrekken. Zo vindt een jonge respondent het begrip 'groots' klinken en

voelde zij zich tijdens de training niet aangesproken toen het over sleutelpersonen ging. Zij was van mening dat zij te weinig ondernam om beschouwd te kunnen worden als sleutelpersoon. Toch was zij erg actief op het gebied van identiteitsvorming onder jongeren en was zij betrokken bij verscheidene projecten die raakpunten hebben met radicalisering. Ook kan zij wel gezien worden als een rolmodel. Ook een andere jonge respondent meende dat zij te weinig ondernam om gezien te kunnen worden als sleutelpersoon. Het probleem hierbij is dat zij niet zouden reageren op uitnodigingen van de gemeente waarin staat dat er een bijeenkomst zal plaatsvinden onder sleutelpersonen, omdat zij zich niet aangesproken voelen, hoewel zij wel geïnteresseerd zijn in het thema en bereid zijn om meer te leren en verder te helpen. Ook al kwalificeren deze personen zichzelf niet als sleutelpersoon, hun beschrijving past wel bij de rol die sleutelpersonen wordt toebedeeld. De term sleutelpersoon brengt dus het gevaar met zich mee dat potentiële samenwerkingspartners zichzelf uitsluiten van deelname.

9.3.2. Wantrouwen onder de gemeenschap

Een tweede probleem bij het begrip sleutelpersoon is de associatie met het idee dat zij een verlengstuk zijn van de overheid, een spion of informant. Verschillende sleutelpersonen geven aan dat deze gedachte leeft onder gemeenschap en zij maken zich hier zorgen over. Hierdoor twijfelen zij of zij zich kunnen presenteren als sleutelpersoon of dit moeten verzwijgen, maar als dit uitkomt kan dit het vertrouwen uiteindelijk schade berokkenen. Een van de sleutelpersonen heeft gezegd dat de vraag of sleutelpersonen zich bekend moeten maken als sleutelpersoon een afleiding is van het eigenlijke probleem, namelijk het wantrouwen dat heerst onder de gemeenschap. Hij zegt dat als dit wantrouwen plaats zou maken voor vertrouwen, hij als sleutelpersoon -als tussenpersoon- overbodig zou zijn. Als het wegnemen van dit wantrouwen een doel is bij het project, dan dient men er rekening mee te houden dat dit veel tijd en inspanning vergt. Wat hierbij zou helpen is de opmerking van de projectleider van het SMN, die aangeeft dat het van belang is dat de sleutelpersoon zijn autonome functie behoudt en een kritische houding inneemt tegenover de overheid, maar ook tegen de eigen kring en overheidsbeslissingen kan uitleggen en relativieren.

9.3.3. Loyaliteitskwesaties

Bij werkoverleggen die ik tijdens mijn stage heb bijgewoond werd naar voren gebracht dat jongerenwerkers soms door veiligheidsdiensten gevraagd worden om het boekje open te doen over cliënten en dat zij dit vanwege professionaliteit en geheimhouding niet eenvoudig kunnen honoreren. Een dergelijke kwestie kan zich ook voordoen bij sleutelpersonen. Daarnaast heeft één van de sleutelpersonen aangegeven dat de gemeente te weinig inzicht biedt in haar beleid en dan kan een sleutelpersoon ervoor kiezen om informatie voor zichzelf te houden als hij niet weet wat er met deze kennis gebeurt. Zijn angst is dat er mogelijk repressieve middelen zullen worden ingezet, terwijl dit misschien niet nodig is en dan het vertrouwen in de hem dan schade oploopt. Zoals we hebben gezien bij de beschrijving van het instrument sleutelpersonen is juist deze relatie tot de eigen kring of doelgroep dat wat de sleutelpersoon een waardevolle samenwerkingspartner maakt en dient dit vertrouwen dus beschermd te worden. Bij de samenwerking tussen gemeenten en sleutelpersonen is het dus van belang dat men oog heeft voor dergelijke belangen en zoekt worden naar een uitweg.

9.3.4. Gelijkwaardigheid en wederkerigheid

De voorgaande opmerking sluit aan bij de opvatting van de geïnterviewden dat de samenwerkingsrelatie tussen sleutelpersonen en de gemeente in het teken zou moeten staan van gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Dit betekent dat de betrokkenen elkaar serieus nemen en met respect behandelen en oog hebben voor elkaars belangen en niet enkel eisen stellen en verwachtingen hebben zonder zelf iets aan te bieden. Wat hierbij kan helpen is het ontdekken van gemeenschappelijke doelen en belangen, zoals in het geval van de casus. Hier lag de nadruk op de belangen van de gemeenschap en wat daar leeft. Ook helpend is de keuze voor passende bestuursstijlen, in het bijzonder de samenwerkende of faciliterende bestuursstijlen.

9.3.5. Strategie bepalen

Naast het vaststellen van de gemeenschappelijke doelstellingen is het van belang om stil te staan bij de strategie. Sleutelpersonen staan namelijk voor verschillende keuzes die bepalend kunnen zijn voor de aanpak. Willen ze openlijk stelling nemen tegen radicalisering, een alternatief geluid laten horen en zich bekend maken als sleutelpersoon? Er zijn verschillende redenen om hiervoor te kiezen (die ook overwegend symbolisch kunnen zijn). Maar er zijn ook redenen om dit niet te doen. Zo kunnen ze er ook voor kiezen om het onderwerp radicalisering niet te veel te benadrukken of zelfs in zijn geheel te vermijden om niet te stigmatiseren of polariseren, of om potentieel geradicaliseerden niet te beschimpen en af te stoten. De nadruk op de problematiek kan ook bijdragen aan het idee dat er een probleem is binnen de gemeenschap, hoewel de gemeenschap misschien voldoende weerbaar is en er geen sprake is van een lokale dreiging van radicalisering. Aan de andere kant kan openlijke actievoering de gemeenschap alerter maken en als er zich dan problemen voordoen, kan zij ze eerder signaleren. Als er gekozen wordt voor een agressieve strategie kan dit kwaad bloed zetten en is het mogelijk dat sleutelpersonen bescherming nodig hebben. Al deze overwegingen zijn dus belangrijk om in acht te nemen.

9.3.6. Toepassing van de implementatiefasen

Als we een vergelijking trekken tussen de casus van het project in Nijmegen en de implementatiefasen van Steunenberg e.a. (2014), dan is te zien dat er bij dit project niet voldaan is aan verschillende fasen. Uit de analyse van de situatie blijkt dat er enkel is voldaan aan enkele onderdelen van de opstartfase en vervolgens is het project tot stilstand is gekomen doordat geen van de betrokken partijen het voortouw neemt en de verantwoordelijkheid op zich neemt om overlegbijeenkomsten te organiseren. De sleutelpersonen hebben veel praktische vragen over hoe zij nu te werk kunnen gaan en dit heeft een verlamdend effect op hen. De gemeente worstelt met de vraag of zij iets moet doen om de continuïteit te waarborgen. Deze casus dient als voorbeeld om alle fasen in acht te nemen bij de voorbereiding en uitvoering van de methode om stagnatie te voorkomen en niet in de laatste plaats om het enthousiasme en de motivatie te bewaren.

9.3.7. Ontwerp van een interactieve beleidsaanpak

Bij het ontwerpen van een interactieve beleidsaanpak dient men rekening te houden met verschillende onderdelen (Pröpper & Steenbeek, 2001:95-120). Een interactieve beleidsaanpak bestaat onder meer uit een politiek-bestuurlijke inkadering. Hieronder vallen de gekozen bestuursstijl, procedures, doelen en randvoorwaarden en de plaats die het interactieve proces

inneemt binnen het beleid van het bestuur, zodat duidelijk is wat er met de resultaten gedaan zal worden. Hiernaast vindt de structurering plaats van de inhoudelijke beleidsontwikkeling: de beleidsvoorbereiding, -bepaling, -uitvoering en –evaluatie. Het is belangrijk om te bepalen bij welk deelproces van beleid de implementatie hoort, zodat er structuur kan worden gegeven aan het project. Ook de interactie dient gestructureerd te worden. Dan wordt duidelijk wat het doel is van de communicatie, bijvoorbeeld menings- en ideeënvorming of handelingsafstemming, kennisvermeerdering of gerichte beïnvloeding, welke onderwerpen besproken worden en welke niet. Ook is het belangrijk om te bepalen wie er belast is met de organisatie en management. Wie draagt er zorg voor de selectie van participanten en het werven van participanten die niet uit zichzelf deelnemen, maar toch gewenst zijn? Aan de hand van welke criteria vindt de selectie plaats? Wie informeert en ondersteunt de participanten? Wie bewaakt het proces, de gemaakte afspraken, de tijdsplanning en het budget? Wie vertaalt de resultaten en geleid deze door naar het beleid van het bestuur en de organisatie en koppelt terug wat er met de inbreng gebeurt? Deze vragen zijn van belang om bij stil te staan.

9.3.8. Doelstellingen van de aanpak

Bij de implementatie van het instrument sleutelpersonen kunnen verschillende doelstellingen onderwerp zijn van de interactieve aanpak. Uit de casestudie komen er drie naar voren, namelijk:

- *Het verbeteren van de samenwerking met externe partijen*
- *Het vergroten van het probleemoplossend vermogen van de maatschappij*
- *Het uitbreiden van participatie en democratie*

Zoals we hebben gezien bij 9.3.2. speelt het wantrouwen onder de bevolking een belangrijke rol en is dit een bedreiging voor de methode. Een vierde doelstelling die hierop aansluit is: *De verbetering van het imago*. Hierbij dienen de gestelde hypothesen van reële verwachtingen wel in acht genomen te worden. Verder is het naast het vaststellen van de doelstellingen ook van belang om na te denken over de manier waarop deze gerealiseerd kunnen worden (vergelijk met de implementatiefasen).

9.3.9. Kernvoorwaarden

Volgens de theorie van Pröpper en Steenbeek zijn de door hen vastgestelde kernvoorwaarden van belang bij het succesvol ontwerpen en uitvoeren van een interactieve beleidsaanpak (2001:35-46). Deze kernvoorwaarden zijn:

1. Openheid
2. Duidelijkheid (vooraf) over de rol en inbreng van de betrokken actoren
3. Meerwaarde van participatie
4. Constructieve relatie
5. Geschikte problematiek
6. Voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen

Uit de analyse van de casus blijkt dat er sprake is van grote openheid in de beleidsruimte. Dit komt doordat de inzet van de sleutelpersonen wel in het teken staat van radicalisering, maar de eigenlijke onderwerpen waar zij zich op kunnen inzetten worden vrijgelaten en de gemeente afwachtend is ten opzichte van wat de sleutelpersonen aandragen. Volgens de eerste kernvoorwaarde is dit bevorderlijk voor een interactieve aanpak. Eén sleutelpersoon echter vindt deze vrijheid niet helpend

en zou liever zien dat de gemeente laat zien op welke thema's zij hun beleid richten om te kunnen zien waar hij op aan kan sluiten. Dit is dus een kwestie die in overweging genomen kan worden. Zo dient er bij de bepaling van de aanpak nagedacht te worden over welke rol de gemeente wil spelen in het bepalen van het beleid. Wil zij de agendavorming laten plaatsvinden door de sleutelpersonen of heeft zij hier zelf een visie op?

Bij de implementatie van het instrument sleutelpersonen is het belangrijk om stil te staan bij deze kernvoorwaarde, omdat sleutelpersonen zich afvragen waar hun verantwoordelijkheden eindigen en die van anderen beginnen. Uit de casus blijkt dat sleutelpersonen grote behoefte hebben aan informatie en kennis, overleg met andere sleutelpersonen en contacten met lokale partijen en daar hebben ze hulp bij nodig. Ook komt uit de casus naar voren dat de ervaringsdeskundigen wijzen op het belang van de autonome rol en kritische houding van de sleutelpersonen. Zeker met oog op de vertrouwenskwesitie is dit van belang.

De voorgaande aandachtspunten sluiten aan bij de tweede kernvoorwaarde over duidelijkheid over de rol en inbreng van de actoren. Als eerst is er door de strategie te bepalen gemakkelijker eenduidig optreden mogelijk. Ten tweede kunnen er aan de hand van de doelstellingen verwachtingen vastgesteld worden en kunnen de uitkomsten van het traject getoetst worden. Ten derde kan er door de bepaling van de organisatie en management de rollen van de betrokkenen bepaald worden. Ook het hierna volgende aandachtspunt van de passende bestuursstijl kan hieraan bijdragen.

Wat betreft de vijfde kernvoorwaarde 'geschikte problematiek' blijken er een aantal vragen onbeantwoord. Met oog op de oorzaken en factoren die samenhangen met radicalisering is een brede preventieve aanpak noodzakelijk. Dit sluit aan bij de inzet van een afdeling als Maatschappelijke Ontwikkeling. Het probleem is echter dat de problematiek zich lastig laat afbakenen van andere problemen, terwijl dit is een voorwaardeis voor een interactieve beleidsaanpak (Pröpper en Steenbeek, 2001). Aan de andere kant hebben we gezien bij de gestelde hypothesen dat een complexe problematiek geen bezwaar hoeft te vormen voor een nuttige inbreng van participanten (zie hoofdstuk 3). Om verdere uitspraken te kunnen doen over de hanteerbaarheid van de problematiek en de effectiviteit van de methode is dus meer onderzoek nodig.

Onder de zesde kernvoorwaarde 'voldoende capaciteit en hulpmiddelen' is duidelijk geworden dat er een grote behoefte is aan overleg tussen sleutelpersonen onderling en ook tussen sleutelpersonen en de gemeente. De betrokkenen willen van elkaar leren en elkaar op de hoogte houden. Ook geven de sleutelpersonen aan dat er behoefte is aan (morele) steun, zodat zij zich gesterkt voelen activiteiten te ondernemen en weten waar ze aan toe zijn. De betrokken sleutelpersonen denken dat de gemeente hier iets kan betekenen. Mogelijk is hiervoor eerst bestuurlijke dekking nodig, zodat hier mankracht en (financiële) middelen voor vrijgemaakt moeten worden.

9.3.10. Passende bestuursstijlen

Zoals duidelijk is geworden uit het voorgaande hoofdstuk is het van belang om stil te staan bij passende bestuursstijlen, omdat hierbij verwachtingen en vereisten aan te pas komen ten aanzien van de participanten en het bestuur. Dit tiende aandachtspunt bestaat dan ook uit de opmerking dat er in elke situatie weloverwogen voor een bestuursstijl gekozen moeten worden. In het achtste hoofdstuk zijn er gelet op de specifieke casus suggesties gedaan voor passende stijlen die in vergelijkbare gevallen zouden deze ook relevant kunnen zijn.

In het geval van de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling kan het beste gebruik gemaakt worden van een faciliterende en samenwerkende stijl. Hierbij staat de rol van de participant in het teken van initiatiefnemer en samenwerkingspartner en die van de gemeente als facilitator en tevens samenwerkingspartner. De samenwerking wordt gekenmerkt door gelijkwaardigheid en is er grote openheid in beleidsruimte.

In het geval van de afdeling Veiligheid zijn de participatieve en consultatieve bestuursstijl het meest passend. Vergeleken met de voorgaande bestuursstijlen ligt hier meer de nadruk op het beleid van het bestuur, dat ook minder open is. Er is echter wel sprake van een zekere beleidsruimte, omdat de participant gevraagd wordt om advies te geven of ontbrekende kennis aan te reiken. In vergelijkbare situaties zou de voorkeur kunnen uitgaan voor deze bestuursstijlen, maar per situatie moet dit zorgvuldigheidshalve opnieuw overwogen worden.

9.4. Samenvatting

Het doel van dit onderzoek was te beantwoorden aan een zekere kennisbehoefte ten aanzien van het instrument sleutelpersonen. Zodoende is er uit dit onderzoek als eerste een beschrijving gekomen van het instrument sleutelpersonen, waarbij een sleutelpersoon gezien wordt als iemand die vanuit een intrinsieke motivatie actief een bijdrage levert aan de aanpak van sociaal-maatschappelijke vraagstukken, zoals jihadistische radicalisering. Een sleutelpersoon onderscheidt zich door zijn positieve relatie tot de eigen kring, waardoor hij van meerwaarde is binnen deze aanpak. De beschrijving van het instrument bestaat daarnaast uit de vaststelling van een viertal functies, namelijk een brug-, kennis-, signalerings- en voorbeeldfunctie. Tenslotte zijn er drie implementatiefasen geformuleerd die bij samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten van belang zijn, namelijk de opstartfase, implementatiefase en evaluatie- of ontwikkelingsfase.

Daarnaast komt uit dit onderzoek een tiental aandachtspunten naar voren die van belang kunnen zijn bij de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten. Wat de eerste vijf aandachtspunten met elkaar verbindt, is de notie dat het begrip sleutelpersoon een beladen term is en dat dit de samenwerking kan bemoeilijken als hier onbedachtzaam mee om wordt gesprongen. De overige aandachtspunten hebben vooral betrekking op de wijze waarop de samenwerking tussen sleutelpersonen en gemeenten binnen een interactieve beleidsaanpak inhoudelijk vorm kan krijgen. Hoewel alle aandachtspunten relevant kunnen zijn, is de vertrouwenskwestie een heikel punt bij de samenwerking tussen de gemeentelijke overheid en sleutelpersonen. De meerwaarde van sleutelpersonen wordt bepaald door hun goede relatie ten overstaande van de eigen kring en dit maakt hen tot waardevolle partner voor gemeenten. Maar zulke betrekkingen met de overheid zet deze relatie tussen sleutelpersonen en de gemeenschap onder druk. Het is daarbij een kwestie van het bewaken van de positie van sleutelpersoon als autonoom en kritisch partner.

9.5. Recente publicatie ESS

In het inleidende hoofdstuk is duidelijk geworden dat er in de beschikbare literatuur weinig concreet is beschreven wat sleutelpersonen zijn, wat ze doen, wie voor de functie in aanmerking komen en hoe die personen verschillen van andere partners. Nu is er recentelijk door de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) een uitgave verschenen dat hier meer inzicht in biedt.⁵ In deze benadering is er

⁵ *Handreiking lokaal netwerk van sleutelfiguren: samen werken aan preventie van polarisatie en radicalisering*

gekeken naar het instrument vanuit literatuur over netwerkstrategieën. De ESS definieert een sleutelfiguur hier als “een persoon die onderdeel uitmaakt van een lokaal netwerk of die hier kandidaat voor is” (2018:9). Verder onderscheiden zij vier soorten sleutelpersonen: verbinders, vertegenwoordigers, doeners en kritische denkers met een constructieve houding. De ESS noemt verschillende kenmerken die overeenstemmen met de resultaten van dit scriptieonderzoek, zoals de intrinsieke motivatie als belangrijk criterium voor de selectie van sleutelfiguren en een voorwaarde om een constructieve relatie te waarborgen. Daarboven noemen zij dat sleutelfiguren op vrijwillige basis werkzaam zijn.

Ook geeft de ESS een beschrijving van de rol die gemeenten op zich kunnen nemen. Eén is de rol als regisseur, initiator, trekker en beslisser. Daarnaast is er de rol als facilitator en stimulator, waarbij de gemeente vooral (onder)steunt en meer ruimte laat aan de sleutelfiguren. En als laatste is er de rol als participant, waarbij de gemeente deelneemt aan overleg, werkgroepen en meehelpt bij de organisatie van activiteiten. Ook de ESS benadrukt dat wederkerigheid belangrijk is binnen de samenwerking en dat de gemeente dit kan nastreven door vooral te investeren, financieren en faciliteren. De gemeente staat volgens de ESS voor de taak om het vertrouwen onder de sleutelpersonen in de gemeente te laten groeien.

De handreiking van de ESS is gericht op de preventie van polarisatie en radicalisering, maar deze benadering kan smal genoemd worden, omdat er eenzijdig de nadruk wordt gelegd op het signaleren en terugkoppelen over zaken die betrekking hebben op deze problematiek, terwijl de preventieve aanpak van radicalisering een veel breder palet kan beslaan. Het sluit daarom niet helemaal aan bij een breed, gemeentelijk preventief beleid. Wel worden er handige vragen genoemd die van pas komen bij het opzetten van een dergelijk samenwerkingsnetwerk.

9.6. Reflectie

Waar het onderzoek van de ESS gebaseerd is op onderzoek onder zes gemeenten, steunt dit scriptieonderzoek op een enkelvoudige casestudie. Dit betekent dat de resultaten uit dit onderzoek sterk bepaald zijn door de specifieke case, zoals de gegeven situatie binnen de gemeente Nijmegen en de inbreng van de selectie respondenten. Het voordeel van deze benadering, gezien vanuit een praktijkgericht project, is “dat de resultaten vaak eerder door ‘het veld’ zullen worden herkend, begrepen en geaccepteerd” (Verschuren & Doorewaard, 2016:186). Deze benadering heeft mij in staat gesteld om de diepte op te zoeken, de case als geheel te bekijken en het onderzoek flexibel te laten voltrekken. Een beperking van deze benadering is de externe geldigheid van de resultaten van het onderzoek, omdat niet met zekerheid gesteld kan worden dat de genoemde aandachtspunten elders ook gelden. Daarnaast is de situatie van het project ook bepalend geweest voor de uitslagen van dit onderzoek. Dit project is namelijk in een vroeg stadium vastgelopen en zo is er enkel zicht gekomen op zaken die van belang zijn in een vroege fase van een dergelijk traject. Het is een interessante vraag of de hier geformuleerde aandachtspunten ook opgaan voor andere gemeenten waarbij samengewerkt wordt met sleutelpersonen. Als hier in de toekomst onderzoek naar zal plaatsvinden zou dit onderzoek kunnen voorzien in hypothesen waarmee de onderlinge resultaten vergeleken kunnen worden en zo kan er meer inzicht komen in de validiteit van de conclusies uit dit onderzoek.

10. Bronnen

- Asscher, L.F. (2014 juni). 'Afbouw FORUM en de inrichting van de kennisfunctie op het beleidsterrein van integratie'. [Kamerstukken II 2014, 2014-0000066925].
- Booijink, M. en J. Broekhuizen. (2017a). 'Vechten voor Vrede: ruim baan voor Rotterdamse sleutelfiguren. Interventie van SPIOR versterkt en overdraagbaar gemaakt'. KIS.
- Booijink, M. en Broekhuizen, J. (2017b). 'Bondgenoten: een relatie opbouwen tijdens het eten'. KIS.
- Bos, van den, K., Loseman, A., Doosje, B. (2009). 'Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme: onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen'. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie.
- BOUNCE along. (2015). 'Bewustmakingstool voor ouders en eerstelijns werkers: handleiding'. ARKTOS.
- Broekhuizen, J., Hermens, F.J., van Kapel, M. & van Wonderen, A.W. (2016). 'Naar een signaleringsinstrument voor de voedingsbodem van radicalisering in wijken'. Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht. Laatst geraadpleegd op 3-10-18, via: <https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/instrument-voedingsbodem-radicalisering-in-wijken.pdf>
- Bruijn, de, T. (2008). 'Samenwerken in beleidsnetwerken', in: 'Overheidsbeleid: een inleiding in de beleidswetenschap'. Kluwer. p. 299-320.
- Buck, J.V. en Stone, B.S. (1981). 'Citizen involvement in federal planning: myth and reality', in: the Journal of Applied Behavioral Science, 17, 5, 1981, p. 550-565.
- Charifi, A. (2014 november). 'Algemeen overleg 12 november 2014 inzake: Invulling transformatie kennisfunctie'. Laatst geraadpleegd op 4-4-18, via: <http://www.vluchtelingenorganisaties.nl/attachment/5611>
- Expertise-unit Sociale Stabiliteit. (2015). 'Quickscan Radicalisering en Maatschappelijke Spanningen: een verkennend onderzoek onder gemeenten naar lokale problematiek, beleid en behoeften'.
- Expertise-unit Sociale Stabiliteit. (2018). Handreiking lokaal netwerk van sleutelfiguren. Samen werken aan preventie van polarisatie en radicalisering. ESS en het ministerie van SZW.
- Gielen, A-J. (2015). 'De rol van gemeenten in de aanpak van radicalisering' (Factsheet). Door VNG en NGB. 2 juni 2015.
- Hermens, F., Van Kapel, M., Van Wonderen, R. en Booijink, M. (2016). 'Praktijkvoorbeelden van aanpakken gericht op kwetsbare jongeren die vatbaar zijn voor radicalisering'. KIS.
- Illeris, S. (1983). 'Public participation in Denmark', in: Town planning review, 4, 1983: 425-436.

- Kennisplatform Integratie & Samenleving. (2015). Kennis uit de wijk efficiënter inzetten voor aanpak radicalisering. Laatst geraadpleegd op 3-10-18, via: <https://www.kis.nl/artikel/kennis-uit-de-wijk-efficiënter-inzetten-voor-aanpak-radicalisering>
- Kroneman, M. (2007). Handboek: Brug Over. De verbetering van communicatie tussen Marokkaanse ouders en hun kinderen. FORUM geraadpleegd via: <http://www.mariekekroneman.nl/BrugOver.pdf>
- Kundnani, A. (2012). 'Radicalisation: the journey of a concept', in: Institute of Race Relations, Vol 54(2): 3–25.
- Mazmanian, D.A. en Nienaber, J. (1979). 'Can organizations change? Environmental protection, citizen participation and the corps of engineers'. Washington D.C.
- Ministerie V&J, NCTV en Ministerie SZ&W. (2014). 'Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme. Overzicht maatregelen en acties'.
- NCTV. (2014). 'Handreiking aanpak van radicalisering en terrorismebestrijding op lokaal niveau'. Den Haag.
- NCTV. (2016). 'Nationale Contraterrorismestrategie 2016-2020'. Den Haag.
- Pligt van der, J. en Koomen, W. (2009). 'Achtergronden en determinanten van radicalisering en terrorisme'. Universiteit van Amsterdam.
- Pröpfer, I. & Steenbeek, D. (2001). 'De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders.' Uitgeverij Coutinho, Bussum
- Scholten en Partners. (z.d.). Sleutelfiguren in de wijk. Laatst geraadpleegd op 1-11-2018, via: <https://www.scholtenpartners.nl/page?id=25>
- Sedgwick, M. (2010). 'The Concept of Radicalization as a Source of Confusion, Terrorism and Political Violence', in: Terrorism and Political Violence 22:4, p. 479-494 via: DOI: 10.1080/09546553.2010.491009.
- Sloodman, M., & Tillie, J. (2006). Processen van radicalisering. Waarom sommige Amsterdamse Moslims radicaal worden. Amsterdam: Gemeente Amsterdam/IMES.
- Steunenbergh, B., Verhagen, I., Ros, W.J., de Wit, N.J. (2014). 'Op weg naar cultuursensitieve zorg voor oudere migranten! Opzet en werkwijze van het Stem van de Oudere Migrant project', In: Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie, 2014, v45, i2, p. 82-91.
- Van de Ven, A.H. (1980a). 'Problem solving, planning and innovation, Part I, Test of the program planning model', in: Human Relations, 33, 10, 1980, p. 711-740.
- Van de Ven, A.H. (1980b). 'Problem solving, planning and innovation, Part II, Speculations for theory and practice', in: Human Relations, 33, 11, 1980, p. 757-779.
- Verschuren, P. en Doorewaard, H. (2016). 'Het ontwerpen van een onderzoek'. Boom.